Η ΠΛΟΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:
ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΔΑΡΡΙΓΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. ΜΑΒΡΙΔΗΣ

ΧΡΟΝΟΣ Β'. ΦΥΛΛΟ 14 ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1929
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΛΓΑΡΗ 4 ΑΘΗΝΑ

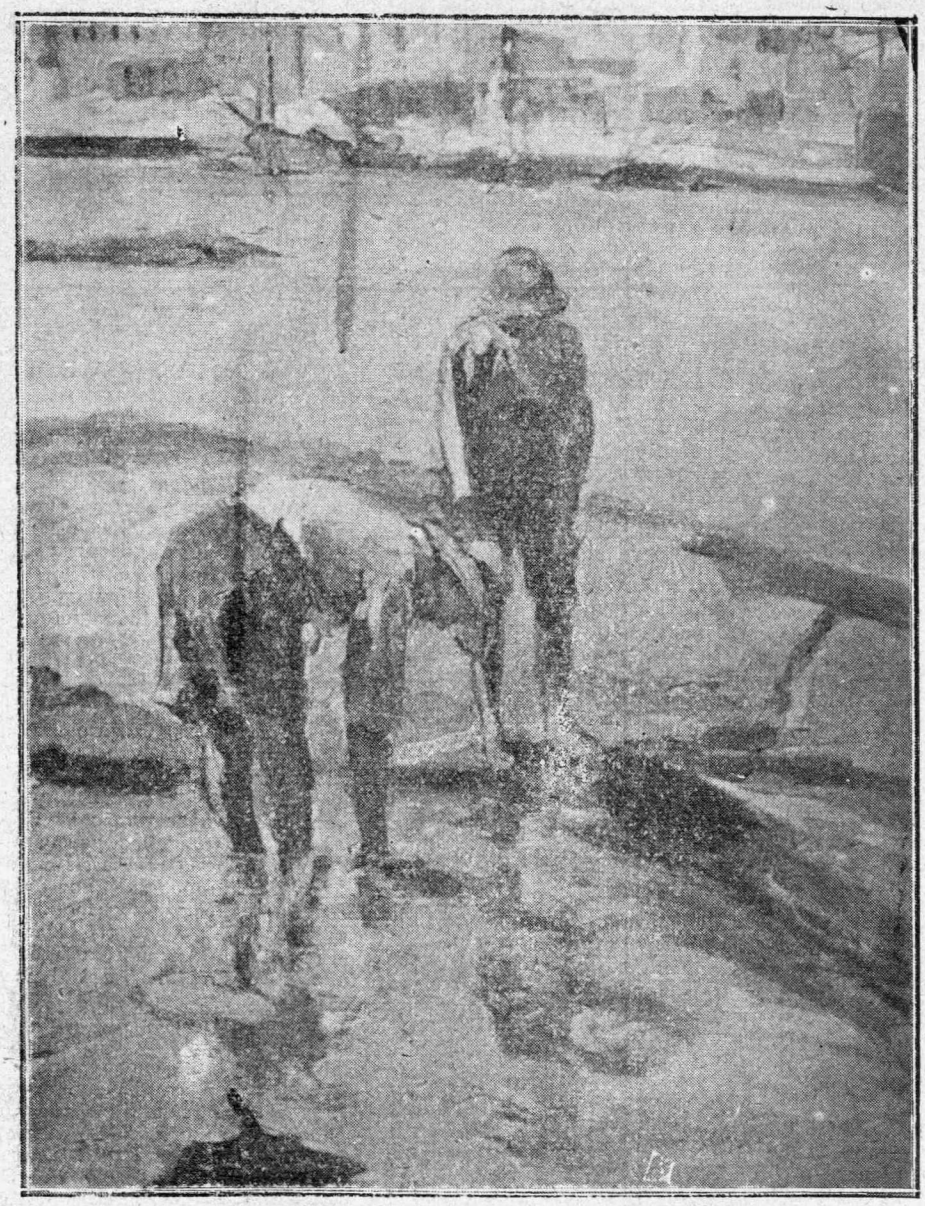

ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ — Β. ΓΕΡΜΕΝΗ

ΤΟΜΑΣ ΜΑΝΝ

ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΗ

Πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς τὰ λόγια αὐτοῦ τοῦ παράξενου ἀνθρώπου ὁλότελα μὲ ψυχοτάραζαν καὶ φοβᾶμαι πῶς ἀκόμα τώρα, δὲ θᾶμαι σὲ θέση, νὰ τὰ ἐπαναλάβω ἔτσι, ποὺ νὰ συγκινήσουνε κι' ἄλλους μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως ἐμένα τὸν ἴδιο, κεῖνο τὸ βράδυ. Μπορεῖ νὰ κρεμότανε αὐτὴ τους ἡ ἐπίδραση ἀπὸ τὴν ἀποξενοτικὴ εἰλικρίνεια μὲ τὴν ὁποῖα ἕνας ὁλότελα ἄγνωστος μου τὰ γνώριζε. . .

Τὸ χινωπορινὸ πρωΐνό, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ πρόσεξα στὴν πλατεῖα τοῦ ἅγιου Μάρκου, αὐτὸ τὸν ἄγνωστο, στέκει τώρα δυὸ μῆνες πίσω. Στὴν φαρδυὰ πλατεία λίγοι ἄνθρωποι γυρωτρίγυρα κουνιόντουσαν, ἀλλὰ μπροστὰ ἀπὸ τὸ ὁλοσκάλιστο θαυμάσιο χτήριο—ποὺ τὰ λουσάτα μυθώδη, ψηφιδωτὰ καὶ τὰ χρυσά του στολίδια, μὲ θαμπωτικὴ καθαράδα σ' ἕναν λεπτοκαμωμένο φωτογάλανο οὐρανὸ ὑψώνονταν,—κυμάτιζαν στὸν ἐλαφρὸ μπάτη (1) οἱ σημαῖες· ἴσια μπροστὰ ἀπὸ τὴν κεντρικὴ θύρα εἶχε μαζωχτεῖ γύρω ἀπόνα κορίτσι, ποὺ σκορποῦσε κριθάρι, ἕνας μεγάλος στρόβιλος ἀπὸ περιστέρια, καὶ στὸ μεταξὺ ὅλο καὶ περισσότερα ἔπεφταν σὰ σαΐτες ἀπ' ὅλες τὶς μεριές.... Μιὰ εἰκόνα ἀπὸ ἀσύγκριτα φῶτα καὶ γιορτινὴν ὁμορφιά.

Ἐκεῖ τὸν συνάντησα καὶ τὸν ἔχω, στὸ διάστημα ποὺ γράφω, μ' ἐξαιρετικὴ διαύγεια μπρὸς στὰ μάτια. Ἤτανε οὔτε μέτριος—καὶ πήγαινε γλήγορα καὶ σκυμένος, κρατώντας τὸ μπαστοῦνι του μὲ τὰ δυό του χέρια πίσωθε. Φοροῦσε ἕνα μαῦρο σκληρὸ καπέλλο, ἀνοιχτὸ καλοκαιριάτικο πανωφόρι καὶ σκοτεινὰ ραβδωτὰ παντελόνια. Ἀπὸ ἕναν κάποιο λόγο τὸν κρατοῦσα γιὰ ἐγγλέζο. Θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τριάντα χρονῶ κι' ἀκόμα ἴσως πενῆντα. Τὸ πρόσωπό του μὲ λιγάκι χονδρὴ μύτη καὶ μάτια ποὺ κύταγαν κουρασμένα—σταχτιὰ μάτια—ἦταν ξυρισμένο γιαλυστερά, καὶ γύρα στὸ στόμα του ἔπαιζε ἀδιάκοπα ἕνα ἀνεξήγητο, λιγάκι ἠλίθιο χαμόγελο. Μόνο ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ μάτιαζε σηκώνοντας τὶς βλεφαρίδες του ἐρευνητικὰ γύρα, κύταζε πάλι μπροστά του χαμω, μίλαγε μονάχος κάνα δυὸ λόγια, κούναγε τὸ κεφάλι καὶ χαμογελοῦσε. Ἔτσι περπατοῦσε ἐπίμονα τὴν πλατειὰ πάνω-κάτου.

Ἀπὸ τότε τὸν παρατηροῦσα καθημερινά, γιατὶ φαινότανε πὼς δὲν ἀσχολιόταν μὲ τίτοτ' ἄλλο, παρὰ μὲ καλὸ ὅπως καὶ μὲ κακὸ καιρό, πρωΐ κι' ἀπόγεμμα, τριάντα μέχρι πενῆντα φορές, νὰ φέρει τὴ πλατειὰ πάνου—κάτου, πάντα μονάχος καὶ πάντα μὲ τὶς ἴδιες παράξενες μεραπτώσεις.

Τὸ βράδυ, ποὖχω στὸ μυαλό μου, ἔπαιζα μὰ στρατιωτικὴ ὀρχήστρα. Καθόμουνα σ' ἕνα ἀπὸ τὰ μικρὰ τραπεζάκια ποὺ ξαπλώνει τὸ καφφενεῖο Φλωριὰν πάνου στὴν πλατεῖα κι' ὅταν στὸ τέλος τῆς συναυλίας ὁ κόσμος ποὺ ὅσαμε κεῖ σὲ πυκνὰ στρώματα ἀνεβοκατέβαινε, ἄρχισε νὰ σκορπίζει—κάθησε ὁ ἄγνωστος, μάφηρημένο τρόπο χαμογελόντας ὅπως πάντα, σἕνα τραπεζάκι ποὺ λευτερώθηκε δίπλα μου.

Ἡ ὥρα περνοῦσε, γύρα γίνονταν ὅλο καὶ πιότερο ἡσυχία, κι' ὅλα τὰ τραπέζια ἔστεκαν φαρδυὰ —πλατειὰ ἄδεια. Μόλις δῶ καὶ κεῖ κανένας ἄνθρωπος ξεπετιόταν περαστικά· μιὰ μεγαλόπρεπην εἰρήνη κούρνιαζε πάνου στὴν πλατεία, ὁ οὐρανὸς εἶχε σκεπάσει μ' ἀστέρια-καὶ πάνου ἀπὸ τὴ λαμπρὴ θεατρικὴ σκηνοθεσία τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἔστεκε τὸ μισὸ φεγγάρι.

Διάβαζα τὴν ἐφημερίδα μου μὲ τὶς πλάτες γυρισμένες στὸν γείτονά μου, κι' εἶχα τελικὰ τὴ πρόθεσι νὰ τὸν ἀφίσω μονάχο, ὅταν ἀναγκάστηκα νὰ μισογυρίσω κατὰ τὴ μεριά του· γιατὶ στὴν τόση διάρκεια ποὺ ἐγὼ δὲν ἔνοιωσα τὸ θόρυβο οὔτε μιᾶς του κίνησης, ἄρχισε ξαφνικὰ νὰ μιλάει.

— Εἴσαστε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Βενετία, κύριε μου; μ' ἐρώτησε σ' ἀσκημα γαλλικά· κι' ὅταν προσπάθησα νὰ τοῦ ἀπαντήσω ἐγγλέζικα, ξαν' ἄρχισε σ' ὁλοκάθαρα γερμανικὰ νὰ μιλάει, μὲ μιὰ σιγανὴ βραχνιασμένη φωνὴ ποὺ προσπαθοῦσε συχνὰ μ' ἕνα γλήγορο βῆχα νὰ γλυκάνει.

— Βλέπετε ὅλα αὐτὰ γιὰ πρώτη φορά; Ἔφταση τὶς προσμονές σας;.— ἢ τὶς ξεπέρασαν ἴσως; Ἄα! Δὲν τὰ φανταστήκατε ὡραιώτερα; Εἶναι ἀλήθεια—δὲ λέτε αὐτὰ γιὰ νὰ φανεῖτε μονάχα εὐτυχισμένος κι' ἀξιοζήλευτος; — ἄα! — Ἔγυρε πίσωθε καὶ μὲ μάτιαξε μ' ἕνα γλήγορο βλεφάρισμα καὶ μιὰν ἀνεξίγητη ἔκφραση στὸ πρόσωπο.

Ἡ παύση ποὺ ἀκολούθησε κράτησε ἀρκετὰ καὶ μὴ ξέροντας πῶς θᾶταν βολετὸ νὰ ἐξακολοθήσει αὐτὴ ἡ παράξενη συνομιλία, εἶχα καὶ πάλι τὴ πρόθεσι νὰ σηκωθῶ νὰ φύγω, ὅταν αὐτὸς βιαστικὰ ὑποκλίθηκε.

— Ξέρετε, κύριέ μου, τὶ εἶναι ναί: ἡ Ἀπογοήτευση; ρώτησε σιγὰ καὶ διαπεραστικὰ ἀκουμπώντας μὲ τὰ δυό του χερια πάνου στὸ μπαστοῦνι του. —Ὄχι σὲ μικρὸ βαθμὸ καὶ μονόμερα μία ἀποτυχία,—ἕνα λαθερὸ ξαγλύστρισμα, ἀλλὰ ἡ μεγάλη, ἡ γενικὴ ἀπογοήτευση, ἡ ἀπογοήτευση, ποὺ τὰ πάντα, ὁλάκαιρη ἡ ζωὴ ἑτοιμάζει σὲ κάποιον; Στὰ βέβαια δὲν τὴ γνωρίζετε. Ἐγὼ ὅμως ἀπὸ τὰ νειᾶτι μου στριφογυρίζω μαζύ της καὶ μ' ἔκανε μισάνθρωπο δυστυχισμένο—καὶ λίγο παράξενο, δὲ τὸ ἀρνιέμαι.

Πῶς θὰ μπορούσατε σ' αὐτὰ νὰ μὲ καταλάβετε κύριέ μου; Ἴσως ὅμως θὰ μπορέσετε, ἂν ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς παρακαλέσω, νὰ μ' ἀκούσετε δυὸ λεφτά. Γιατὶ ὅταν κάτι μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ, τό ε λέγεται γλήγορα....

Ἀφῆστε με ν' ἀναφέρω πῶς γεννήθηκα σὲ πολὺ μικρὴ πόλι, σ' ἕνα σπίτι ἱερωμένου, ποὺ στὰ ὁλοκάθαρα δωμάτια του ἀφέντευε ἕνας παλαϊκὸς δασκαλίστικος Ὀπτιμισμὸς καὶ ποὺ ἀνέπνεε κανένας μιὰν ἰδιόρυθμη ἀτμόσφαιρα ρητορικῆς τοῦ ἄμβωνα —γι' αὐτὰ τὰ μεγάλα λόγια τοῦ Καλοῦ τοῦ Κακοῦ τοῦ Ὡραίου καὶ τοῦ Ἄσκημου, ποὺ τόσο πικρὰ μισῶ γιατὶ ἴσως, μόνο αὐτὰ ἴσως, ἔφταιξαν στὴ δυστυχία μου.

Ἡ ζωὴ σχηματιζότανε, πολὺ ἄσκημα, γιὰ μένα, ἀπὸ φανταχτερὰ λόγια, γιατὶ δὲν ἤξερα τίποτα ἀπ' αὐτά, παρὰ φοβερὲς καὶ ὅμορφες προϋποθέσεις ποὺ αὐτὲς οἱ λέξεις μου ἀνάβλυζαν. Ἐπερίμενα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ θεϊκὰ Καλὸ καὶ τὸ ξεμαλιάρικα Κολασμένο. Περίμενα ἀπὸ τὴ Ζωὴ τὸ μαγευτικὰ Ὡραῖο καὶ τὸ Ἀπαίσιο καὶ μιὰ Ἐπιθυμία μὲ γέμιζε γιὰ ὅλα αὐτὰ—ἕναν βαθὺν ὁλόφοβο πόθο γιὰ τὴν φαρδιὰ πραγματικότητα, τὴ πεῖρα ἐξ ἴσου πολὺ γιὰ κάθε εἶδος, γιὰ τὴ μεθυστικὴ θαυμάσια Ἐπιτυχία καὶ τὸν ἀνείπωτο, ἀπρόβλεπτο φοβερὸ Πόνο.

Θυμᾶμαι, κύριέ μου. μὲ μιὰ λυπημένη σαφήνεια τὴ πρώτη ἀπογοήτευση τῆς Ζωῆς μου καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ σημειώσετε, πῶς δὲν στηρίζονταν στὸ ξαγλύστρημα μιᾶς ὡραίας ἐλπίδας, ἀλλὰ στὸν ἐρχομὸ ἑνὸς δυστυχήματος. Εἴμουνα σχεδὸν ἀκόμα ἕνα παιδί, ὅταν μιὰ νυχτερινὴ πυρκαγιὰ σηκώθηκε στὸ πατρικό μου σπίτι. Ἡ φωτιὰ κρυφὰ καὶ ὕπουλα ἔπιασε γύρω-γύρω της, ὥς τὴ θύρα τῆς κάμαρας μου ἔκαψε ὅλο τὸ μικρὸ πάτωμα, κι' ἀκόμα ἡ σκάλα δὲ βρίσκονταν μακρυὰ νὰ φουντώσει σὲ φλόγες. Εἴμουν ὁ πρῶτος ποὺ τ' ὄνοιωσε καὶ ξέρω πῶς ρίχτηκα ὄξω ἀπ' τὸ σπίτι ἀφοῦ μιὰ φορὰ πάνω στὴν ἄλλη ξεπέταξα τὴ φωνή; «Τώρα καίεται!» Θυμᾶμαι αὐτὴ τὴ φράσι μὲ μεγάλη ἀκρίβεια καὶ ξέρω ἀκόμα πιὸ συναίστημα ἔστεκε βαθειά της, παρ' ὅλο ποὺ τότες δὲν μπόρεσε νὰ μοῦ ξεκαθαριστεῖ στὴ συνείδησή μου. Αὐτὸ εἶναι, ἔτσι αἰστάνθηκα μιὰν ἡδονὴ φωτιᾶς. Τώρα τὴ ζῶ! Δὲν γίνεται χειρότερη-Αὐτὸ εἶν' ὅλο;... Ὁ Θεὸς ξέρει πὼς δὲν ἤτανε μικρὸ πρᾶμμα. Ὅλο τὸ σπίτι σωριάστηκε στάχτη χάμω καὶ μεῖς ὅλοι σωθήκαμε μὲ κόπο ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο κίνδυνο ἀποκομίζοτας καὶ γῶ ἀρκετὰ σοβαρὰ τραύματα ἀπὸ κεῖ· ἀκόμα, θάταν λάθος νὰ πῶ, πῶς ἡ φαντασία μου ξεπέρασε αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ μοῦ ζωγράφισε πολὺ πιὸ φριχτὴ μιὰ πυρκαγιὰ τοῦ πατρικοῦ μου σπιτιοῦ. Ἀλλά, μιὰ ὄχι ξεκάθαρη πρόγνωση, μιὰ ἄμορφη ἀναπαράσταση ἀπὸ κάτι πολὺ πιὸ ἀπαίσιο, ἔζησε βαθειά μου κι' ἔτσι στὴ σύγκρισή του μοῦ φάνηκε ἡ πραγματικότητα ξεθωριασμένη. Ἡ ἡδονὴ (2) αὐτὴ τῆς φωτιᾶς ἦταν τὸ πρῶτο μεγάλο μου ἐπεισόδιο: μιὰ φοβερὴ ἐλπίδα ἀπογοητεύτηκε ἀπ' αὐτό.

Μὴ φοβᾶστε, πῶς θὰ ξακολουθήσω νὰ σᾶς γνωρίσω, μιὰ μιὰ χωριστά, τὶς ἀπογοητεύσεις μου. Ἀργοῦμαι, νὰ πῶ πῶς τὸν κακομοιριασμένο μου ζῆλο γιὰ τὶς μεγαλειώδικες προβλέψεις τῆς ζωῆς τόνοσα μὲ μύρια β βλία: μὲ τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν. Ἄχ! ἔμαθα νὰ τοὺς μισῶ, αὐτοὺς τοὺς ποιητὲς ποὺ γράφουν σ' ὅλους τοὺς τόμους τὰ μεγάλα τους λόγια καὶ ποὺ θἄθελαν μὲ λατρεία νὰ τὰ ζωγραφίσουν στὴ σκέπη τ' οὐρανοῦ μ' ἕναν κάλαμο βουτημένο στὸν Βεζούβιο—ἐνῶ ἐγὼ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν μπορῶ νὰ αἰστάνομαι κάθε μεγάλο λόγο παρὰ σὰν ἕνα ψέμμα ἢ σὰν μιὰ κοροϊδία!

Παρακρουσμένοι ποιητὲς μοῦ τραγούδησαν, πῶς ἡ γλῶσσα εἶναι φτωχιά, ἄχ, εἶναι φτωχιά—ὤω, ὄχι, κυριέ μου! Ἡ γλῶσσα μὲ περισφίγγει, εἶναι πλούσια, εἶναι ἀσυναγώνιστα πλούσια στὴ συγκριτικότητα μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν περατότητα τῆς Ζωῆς. Ὁ πόνος ἔχει τὰ πέρατά του: ὁ σωματικός, στὴν λυγοθυμιά, ὁ πνευματικός, στὴν πόρωση, —καὶ μὲ τὴν εὐτυχία δὲ γίνεται ἀλλοιώτικα! Ἡ ἀνθρώπινη ὅμως ἐκδηλωτικὴ ἀνάγκη ἀνακάλυψε τόνους ποὺ ξεπερνοῦν σὲ ψευτιὰ αὐτὰ τὰ πέρατα.

Μήπως φταίω γῶ; Διαπερνάει πρὸς τὰ κάτω τὴ σπονδυλική μου στήλη, ἡ ἐπίδραση... ὁρισμένων λογιῶν, γιὰ νὰ μοῦ ξυπνᾶ προαισθήσεις ἀπὸ ζωϊκὰ ἐπεισόδια ποὺ καθόλου δὲν ὑπάρχουν;

Βγῆκα στὴ δοξασμένη Ζωή, γεμάτος ἀπὸ τὸν πόθο ἑνὸς, ἑνὸς περιστατικοῦ ποὺ θὰ ζοῦσα, καὶ ποὺ θἀνταποκρίνονταν στὶς μεγάλες μου προαισθήσεις. Ὁ Θεὸς ἂς μὲ βοηθήσει, δὲν ἔγινε ὅπως τῶθελα! Περιφέρθηκα παντοῦ, γιὰ νὰ ἐπισκεφτῶ τὰ πιὸ δοξασμένα μέρη τῆς γῆς, γιὰ νὰ σταθῶ μπροστὰ ἀπὸ ταρηστουργήματα τῆς τέχνης, γύρω ἀπ' τὰ ὁποῖα ἡ ἀνθρωπότης μὲ μεγάλα λόγια χορεύει· στάθηκα μπροστὰ ἀπ' αὐτὰ κι' εἶπα στὸν ἑαυτό μου: Εἶναι ὡραῖο. Μὰ πάλι: Δὲν εἶν' ὡραιώτερο; Αὐτὸ εἶν' ὅλο; Δὲν ἔχω καμμιὰ κλίσι γιὰ πραγματικότητες. Αὐφορά, στὰ βουνά. μπροστὰ σὲ μιὰ βαθειὰ στενὴ καταπότρα. Ἡ βράχινοι τείχοι ἔστεκαν γυμνοὶ καὶ κάθετοι καὶ κάτω ἄφριζε τὸ νερὸ, δίπλα, στοὺς πέτρινους ὄγκους. Κύτταξα κάτω καὶ σκέφτηκα: Τί, ἂν γκρεμιστῶ; Ἀλλὰ εἶχα ἀρκετὴ πεῖρα ν' ἀποκριθῶ: Ὅταν γίνει αὐτό. τότε, πέφτοντας θὰ μιλήσω στὸν ἑαυτό μου: Τώρα γκρεμίζεσαι κάτου, λοιπὸν εἶναι πραγματικότης! Τὶ εἶναι πάλι λοιπὸν αὐτό;

Θέλετε νὰ μὲ πιστέψετε, πῶς ἔζησα ἀρκετά, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ μιλήσω καὶ γῶ λιγάκι; Ἐδῶ καὶ χρόνια ἀγαποῦσα μιὰ κοπέλλα, ἕνα λεπτεπίλεπτο πλᾶσμα, ποὺ μ' εὐχαρίστηση θὰ τὴν ὁδηγοῦσα μὲ τὸ χέρι μου, προστατεύοντάς την· αὐτὴ ὅμως δὲ μ' ἀγαποῦσε, αὐτὸ δὲν ἦταν θαῦμα καὶ κάποιος ἄλλος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὴ προστατέψει... Ὑπάρχει ἄλλο περιστατικό, ποὺ νὰ ἤτανε λυπηρότερο; Ὑπάρχει κάτι πιὸ βασανιστικὸ ἀπὸ αὐτὴ τὴ σκληρὴ μεγάλη ὁρμητικότητα ποὺ εἶναι ἄσπλαχνα ἀναμιγμένη μὲ τὴν ἡδονή; Ἔστεκα πολλὲς νύχτες μ' ἀνοιχτὰ μάτια ξαπλωμένος, καὶ λυπηρότερη, μαρτυρικότερη, ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα ἦταν πάντα ἡ σκέψη: Αὐτὸ εἶναι ὁ μεγάλος πόνος! Τώρα ποὺ ζῶ! —Τὶ εἶνε πάλι λοιπὸν αὐτό;

Εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς μιλήσω καὶ γιὰ τὴν εὐτυχία μου; Γιατὶ ἀκόμα καὶ τὴν εὐτυχία ἔζησα-κι' ἡ εὐτυχία ἀκόμα μ' ἀπογοήτευψε... Δὲν εἶναι καθόλου ἀνάγκη· ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ εἶναι χοντροειδῆ παραδείγματα ποὺ δὲ θὰ σᾶς παρουσιάσουνε καθάρια πὼς εἶναι ὁλικὰ καὶ γενικὰ ἡ Ζωή, στὴ μετριότητά της καὶ τὸ ἀναξιόλογο ἀδύναμο κύλισμά της, ποὺ μ' ἀπογοήτευψε, μ' ἀπογοήτευψε, μ' ἀπογοήτευψε.

«Τί εἶναι» γράφει ὁ νεαρὸς Βέρβερος μιὰ φορὰ «ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὑμνούμενος ἡμίθεος; Μήπως δὲν τοῦ λείπουν ἀκριβῶς οἱ δυνάμες, ἐκεῖ ποὺ τὶς χρειάζεται τὸ περισσότερο; Κι' ὅταν ἀπὸ χαρὰ ἀναφτερώνεται, ἢ σὲ λύπη ξεπέφτει, μήπως δὲν κρατιέται καὶ γιὰ τὶς δυὸ αὐτὲς ἀκριβῶς ἐκεῖ,—δὲν ξαναγυρίζεται πάλι, ἀκριβῶς ἐκεῖ, στὸ ἐξαβλωμένο παγερὸ συνηδειτό του, ἐπειδὴ στὴν πληρότητα τοῦ ἄπειρου νοθοῦσε νὰ χαθεῖ;»

Θυμᾶμαι πολὲς φορὲς, τὴν ἡμέρα ποὺ πρωταντίσα τὴ θάλασσα. Ἡ θάλασσα εἶναι μεγάλη, ἡθάλασσα εἶναι πλατειά· τό βλέμμα μου περιφέρθηκε ἀπὸ τὴν ἀμμουδιὰ ὄξω μακρυὰ καὶ νόμισε πῶς θὰ ἀπολυτρωθεῖ: ἐκεῖ πίσω ἔστεκε ὅμως ὁ ὁρίζοντας. Γιατὶ νὰ ἔχω ἕναν ὁρίζοντα; Ἐπερίμενα ἀπὸ τὴν Ζωὴ τὸ ἄπειρο!

Μὲ τὴ λέξη «μπάτη» λέμε γενικὰ τὴν θαλασσινὴ αὔρα.

(2) Ἡδονὴ ἐδῶ σημαίνει ἕνα συναίσθημα βαθὺ γιὰ κάθε πρᾶμμα ποὺ ζεῖ κανένας. Δηλαδὴ τὴ ὁλικὴ αἴσθηση ποὺ ἀποκομίζει ἡ ψυχή.

Ἴσως εἶναι στενότερος ὁ ὁρίζοντάς μου, ἀπὸ τοὺς τῶν ἀλλονῶν ἀνθρώπων ; Εἶπα πῶς μοῦ λείπει τὸ αἰσθητικὸ στοιχεῖο γιὰ πραγματικότητες — μήπως ἔχω πολὺ κρίση γι' αὐτές ; Μήπως δὲν κάνω πιὰ γιὰ τίποτα σὲ λίγο ; Ἔγινα τόσο γλήγορα ἀνίκανος ; Ξέρω τὴ χαρὰ καὶ τὸν πόνο μόνο στοὺς κατώτατους των βαθμούς, μόνο στὴν ἀραιωμένη τους κατάσταση ;

Δὲν τὸ πιστεύω καὶ δὲν πιστεύω στοὺς ἀνθρώπους, πιστεύω στοὺς πολὺ λίγους, ποὺ κατὰ πρόσωπα μὲ τὴ Ζωὴ στὰ μεγάλα λόγια τῶν ποιητῶν συμφωνοῦν—εἶναι Δειλία κ ὶ ψέμμα ! Ἔχετε ἐπὶ πλέον παρατηρήσει, κύριέ μου, πῶς ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ εἶναι τόσο κοινόδοξοι καὶ τόσο ἐπιθυμιάρηδες γιὰ τὸν σεβασμὸ καὶ τὸν κρυφὸ φθόνο τῶν ἄλλων, ὥστε νὰ προφασίζουνται πῶς ἔζησαν τὰ μεγάλα λόγια τῆς Χαρᾶς ὄχι ὅμως ὄχι κι' αὐτὰ τοῦ Πόνου ;

Εἶναι σκοτάδι κι' οὔτε μ' ἀκοῦτε σχεδὸν πιά· γιαὐτὸ θέλω νὰ ὁμολογήσω ἀκόμη μιὰ φορὰ σήμερα στὸν ἑαυτό μου, πῶς κι' ἐγὼ ἀκόμα, ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐπεχείρησα κάποτες μ' αὐτοὺς ἀνθρώπους νὰ πῶ ψέμματα, γιὰ νὰ στήσω τὸν ἑαυτό μου, σὲ μένα τὸν ἴδιο καὶ τοὺς ἄλλους προστά, εὐτυχισμένο. Ἀλλὰ εἶναι τώρα ἕνας κάποιος χρόνος, ποὺ αὐτὴ ἡ κενοδοξία, σωριάστηκε χαμένη, καὶ εἶμαι μονάχος δυστυχισμένος, κι ἔγινα λιγάκι παράξενος δὲν τὸ κρύβω.

Ἡ ἀγαπημένη μου ἀσχολία εἶναι νὰ κυτάω τὴ νύχτα τὸν ἀστερώμενο οὐρανό, γιατὶ δὲν εἶναι αὐτὸ ὁ καλύτερος τρόπος νὰ ξεφεύγει κανεὶς μὲ τὴ ματιά του ἀπὸ τὴ Ζωὴ καὶ τὴ Γῆ ; Καὶ ἴσως εἶναι γιὰ συγχώρεση πῶς τότε μπορῶ νὰ ταχτοποιηθῶ στὸν ἑαυτό μου ὥστε νὰ ἀληθεύουν τὰ προμαντέμματα μου, Νὰ ὀνειρεύομαι μιὰ ἐλευτερωμένη Ζωή, στὴν ὁποίαν ἡ πραγματικότητα στὶς μεγάλες μου προαισθήσεις ἀνυψώνεται χωρὶς τὸ τυραννιστικὸ ἐπίλοιπο τῆς ἀπογοήτευσης ; Νὰ ὀνειρεύομαι μιὰ Ζωὴ στὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει πιὰ κανένας ὁρίζοντας ;..

Ὀνειρεύομαι αὐτὰ καὶ καρτερῶ τὸν θάνατο. Ἄχ, τὸν γνωρίζω πιὰ μὲ τόση ἀκρίβεια, τὸν θάνατο αὐτὴ τὴ στερνὴ ἀπογοήτευση ! Αὐτὸ εἶναι ὁ θάνατος θὰ πῶ τὸ τελειωτικὸ δευτερόλεφτο στὸν ἑαυτό μου· τώρα τὸν ζῶ ! Τί εἶναι πάλι λοιπὸν αὐτό ;

Ἀλλὰ ἄρχισε τὸ κρῦο στὴ πλατεία, κυριέ μου. Εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ αἰσθάνομαι αὐτό, χεχέ ! Σᾶς προσκυνῶ μὲ τὴν καλυτέρα μου ἐχτίμηση. Ἀντίο...

(ἀπὸ τὸ γερμανικὸ πρωτότυπο)

ΚΩΣΤΑΣ ΔΑΡΡΙΓΟΣ

ΝΕΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

RUTH HARMON

Ἡ Ἀμερικανίδα ποιήτρια Ruth Harmon εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστη, ὡς τὰ σήμερα, καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Εὐρώπη. Θεωροῦμε ἐξαιρετική μας εὐχαρίστηση καὶ τιμὴ ποὺ ἐμεῖς πρῶτοι τὴν παρουσιάζομε στὸ φιλολογικὸ κόσμο μὲ τὰ δύο ἐμπνευσμένα τραγούδια της, ποὺ δημοσιεύουμε σήμερα, μεταφρασμένα ἀπὸ χειρόγραφο. Νομίζουμε ἐντελῶς περιττὸ νὰ γράψουμε ὁποιαδήποτε κριτικὴ γιὰ τὰ ποιήματά της, καὶ ἀφήνουμε τοὺς ἀναγνῶστες μας νὰ σχηματίσουν μόνοι τους γνώμη γιὰ τὴν ἀγνὴ καὶ αἰσθαντικὴ αὐτὴ ποιήτρια πού, χωρὶς ἀμφιβολία, πολὺ γλήγορα θὰ πάρη μιὰν ἐπίλεκτη θέση στὴν λογοτεχνία τῆς πατρίδας της.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ

Ἡλιόλουστα τὰ μακρυνὰ λειβάδια τὰ ἑνωμένα
στοῦ χιονομάλλη βασιλιᾶ ὁ σφίξιμο τὸ κρύο,
ἀπλώνουν τώρα ἐλεύθερα τὰ στήθη τους ὡς πέρα
τὴν καλαμιὰ ἑνὸς ποταμοῦ ποὺ ἀρχίζει νὰ ξυπνάει.

Βαρειὰ ἀπ'τὸν ὕπνο ὑψώνουνε τὰ δέντρα τὰ κλαδιά τους
γυμνὰ πρὸς τὸ θαμβωτικὸ γαλάζιο τῶν αἰθέρων.
Καὶ μουδιασμένο ἀναριγᾶ τοῦ κάμπου τὸ γρασίδι
ποὺ κυματίζει ἀνάλαφρα στὸ φύσημα τῆς αὔρας.

Ἀπὸ μακρυὰ σὰ νἄρχεται τὸ ἀπίστευτο τραγούδι
κάποιου πουλιοῦ ποὺ βιαστικὰ γυρνάει πρὸς τὴ φωλιά [του

Κι' ἕνας ρυθμὸς στὴν νέαν αὐτὴν ἀτμόσφαιρα ἀναπάλλε
που δίνει τάχος καὶ ζωὴ στὸ νεανικό μας αἷμα.

Καὶ τώρα ἐλεύθερα κυλοῦν τὰ γάργαρα νερά τους,
κάτω ἀπ' τὸ φῶς τὸ φιλικὸ τοῦ ἥλιου, τὰ ρυάκια.
Ἀπ' τὰ λειβάδια ἐσύρθηκαν τὰ τελευταῖα κομμάτια,
σὰν ἕνας ἀναστεναγμός, τοῦ χειμερνοῦ μανδύα.

Ἔτσι τελειώνει ἡ χειμωνιά, ἡ θαλπωρὴ ἀρχινάει
κι' ἡ φύση γίνεται ἁπαλή, σὰν τὴν καρδιὰ τὴν κρύα
μιᾶς κόρης ὑπερήφανης ποὺ ἀγάπησε καὶ τώρα
κλαίει καὶ τὰ δάκρυα της θερμὰ δονοῦνε τὴν ψυχή της.

ΠΡΟΑΙΣΘΗΜΑ

Ὅταν τὰ δέντρα ριγηλά, ξεφυλλισμένα ὑψώνουν
σ' ἀχνὸ γαλαζορόδινο οὐρανὸ τ' ἀνάστημά τους
κλείνω τὰ μάτια μου· ἡ καρδιὰ στὰ στήθη μου χτυπάει
παράξενα ... Δὲ σκέφτομαι, καὶ θέλω νὰ πεθάνω . ..
Οὔτε νὰ κλάψω δὲν μπορῶ, νὰ πῶ τὸ σπαραγμό μου
Ὦ ! ἂς εἶταν νάρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὕρῃ ἐκεῖ κον-
[τά τους' !

Ἀπὸ τὰ ἐγγλέζικα.

Κ. Α. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟ ΤΗΣ "ΞΑΝΑΤΟΝΙΣΜΕΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ,,

Ὁ Paul Souday πού, τώρα τελευταῖα, μᾶς ἄφησε χρόνια, ὁ κριτικὸς τοῦ Παρισινοῦ «Temps», ὁ πιὸ γερός, καὶ ἀπὸ τὴ διπλὴ ἐκδοχὴ τῆς λέξης, δηλονότι καὶ φρονιμώτερα καὶ δυνατώτερα ἐκτιμητὴς τῶν ἔργων τῆς φαντασίας, διατυπώνει κάπου («Temps» 19 Janvier 1928) σὲ δόγμα ποὺ ξαφνίζει μὲ τὴ λακωνικότητά του, τὸ κυριώτατο γνώρισμα τῆς κριτικῆς του, ποὺ τὴν κριτική του τὴ χαρακτηρίζει καὶ τὴ δικαιολογεῖ. Ἂν πιστὰ θυμοῦμαι, ρίχνει τὰ λόγια αὐτά : «Δὲν ὑπάρχουν ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι. Δὲ σημαίνουν τίποτε οἱ ὅροι ποὺ τοὺ τοὺς ἐκφράζουν. Ὑπάρχουν μόνο ὑπέροχοι ἄνθρωποι, ὡρισμένοι, ξεκαθαρισμένοι, χωρὶς γιὰ τίποτα νὰ λογαριάζεται ἡ χρονολογία.» Ὅταν μοῦ πέσανε τὰ μάτια στὸ διαλάλημ' αὐτό, ἀλάλαξ' ἀπὸ ἐνθουσιαμό. Τὴν εἶδα σὰν ἐπίσημη τὴ σκέψη μου. Μ' ἀρέσει νὰ τὴ χτίζω τὴ σκέψη μου ἐπάνω σὲ στερεὰ θεμέλια· γι'— αὐτὸ καὶ συχνὰ φέρνεται σὰν ἀπήχηση τῆς γνώμης ἄλλου, ἐνῷ, καθαρότερα κοιταγμένη καὶ διακριτικώτερα, δὲν εἶναι παρὰ ἡ χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐλεύθερα ποὺ στοχάζεται, τὴ στιγμὴ ποὺ βλέπει καὶ πρὶν καὶ μετά, συντονισμένους ἀπό ἀναγνωρισμένα κοντύλια τοὺς ἴδιους του τοὺς στοχασμούς.

Τὴ μοναξιά μου τὴ χαροποιεῖ περισσότερο ἡ κριτικὴ ποὺ ἀνταμώνει παρὰ ἡ κριτικὴ ποὺ ξεχωρίζει. Οἱ ἀπρόσεχτοι δὲ θὰ θέλουν νὰ τὸ ἰδοῦν αὐτό. Δὲν μ' ἐνδιαφέρει. Ἀντιπαθῶ κάποια λόγια ποὺ κρέμονται στὸν ἀέρα. Ἡ ἀξία καὶ ἡ πρωτοτυπία τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς δὲν γίνεται ἀπὸ μονῳδίες, γίνεται ἀπὸ συμφωνίες. Γυρίζω στὴν ἰδέα τοῦ Souday. Μποροῦμε νὰ τὴν ἐφαρμόσουμε πολὺ πλατύτερα σὲ ἀνάλογα φαινόμενα. Δὲν εἶναι μοναχὰ οἱ μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ ὑπέροχου βαθιὰ σημαδεμένοι πρωτοπόροι τῶν ἰδεῶν ποὺ τὸ ἀξίζουν τὸ λιβάνισμα τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης. Νέοι, παλαιοί, ἀπὸ κάθε καιρὸ προερχόμεχοι καὶ ἀπὸ κάθε κόσμο, καὶ γιὰ κάθε καιρό, ἀπομένουν οἱ ἴδιοι. «Εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου πολλαὶ πολλαὶ μοναὶ εἰσί», καὶ καθὼς σὲ μιὰν εἰκόνα τοῦ περίφημου ἄγγλου ζωγράφου Burnes Sones, τὴ βιβλικὴ σκάλα, μὲ τὰ πολλὰ σκαλοπάτια, ψηλότερα ἢ χαμηλότερα, τῆς ποιητικῆς τέχνης, ὡραῖα πλάσματα τὴν ἀνεβοκαταβαίνουν. Ὑπάρχουν ποιητὲς minores ἀγαπητότεροι ἀπὸ τοὺς «ὑψηλότατους». Πάντα νέοι, δὲν παλιώνουν. Φτάνει ν' ἀπαντοῦνε στὸ δρόμο τους, καλύτερα θὰ ἔλεγα στὸ σταμάτημά τους ἀνάμεσα στὴν αἰωνιότητα, φτάνει ν' ἀπαντοῦν τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὴν ξέρουν καὶ τὴν ἀγαποῦν τὴν Τέχνη, καθὼς πρέπει νὰ τὴν ξέρουν καὶ νὰ τὴν ἀγαποῦν. Σὲ ὅ,τι ἑδραῖο καὶ μόνιμο στέκεται ἀπὸ τὴν ὀμορφιά της, σὲ ὅ,τι ζῇ ἀπάνω ἀπὸ τὸ χρόνο, καὶ γιὰ τοῦτο δὲν χρειάζεται ποῦ καὶ πῶς νὰ συγχρονισθῇ, καθὼς λένε· σὲ ὅτι εἶνε τὸ ἴδιο παντοῦ καὶ πάντα, καὶ δὲν ἔχει νόημα μὲ τὸ εἶδος τῆς ὀμορφιᾶς ποὺ μᾶς τὸ φέρνει ἕνας συρμός, ἕνα ρεῦμα. Γιὰ κείνους λ. χ. ποὺ τὴν αἰσθάνονται τὴν Ποίηση σὲ ὅλη της τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ἀϊδιότητα, τὸ «εἰς γυναῖκα ἐρωμένην» τῆς Σαπφῶς κ' ἕνα ὅποιο ἐπινίκιο τοῦ Πινδάρου εἶναι κατορθώματα ὅμοια ὡραῖα καὶ ἀξιοθαύμαστα, καὶ μὲ ὅλη τὴ σημαντικὴ διαφορὰ τῆς ἐξωτερικῆς τους φυσιογνωμίας. Στὰ καθέκαστα μπορεῖ καὶ κάποιες των ἀποχρώσεις νὰ συγκινοῦν τοῦτον ἢ ἐκεῖνον, ἀνάλογα τοῦ φύλου του, τῆς ἀγωγῆς του, βαθύτερα ἢ ἐλαφρότερα. Ἡ μοναχικὴ κιθάρα τῆς λέσβιας ψάλτρας καὶ οἱ σοφοὶ θίασοι τοῦ Θηβαίου λυρικοῦ ὅμοια τὶς τρυποῦν τὶς μουσόληπτες καρδιές. Ἔτσι καὶ ὁ «Γάσπαρ Χάουζερ», τὸ λιγόστιχο τραγούδι τοῦ Βερλαῖν καὶ οἱ «Τάφοι» τοῦ Φωσκόλου. Στοὺς ναοὺς τῶν Μουσῶν ὑπάρχει πάντα τόπος ὅμοια πλατὺς γιὰ τὰ δυὸ αὐτὰ καὶ πόσο ἀνόμοια τοιχογραφήματα. Ἕνας φανατικός, ἀφελοπρόσωπος, ἀσυγχρόνιστος καὶ γνώστης καὶ τιμητὴς τῆς νεοελληνικῆς Λύρας συγκλονισμοὺς θὰ δοκιμάσῃ αἰσθητικοὺς μελετώντας καὶ μιὰ ὠδὴ τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου καὶ ὁλόκληρο τὸ «θὰ Βραδυάζῃ» λ. χ. τοῦ Δροσίνη. Συχνὰ ὑπνωτισμένοι ἀπὸ τὸ κυνήγι τῆς λεγόμενης πρωτοτυπίας ἢ κυριαρχημένοι ἀπὸ ξενόγλωσσα διαβάσματα καὶ κοπανίσματα δικαιολογοῦμε τὴν ἀδιαφορία μας πρὸς πρωτοδοκίμασμα ἢ ἀδοκίμαστ' ἀκόμα πράγματα, παπαγαλλίζοντας τὸ «deja vu» τῶν Γάλλων: «τὰ ξέρουμε αὐτά· δὲν μᾶς λέει τίποτε καινούριο!» Καὶ ὅμως ἐκεῖνος ποὺ τὸ ἀγαπᾷ πέρα καὶ πέρα τὸ ποίημα καὶ ποὺ τοῦ δίνει ἡ Τέχνη τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, τοῦ τὴ δίνει, τολμῶ νὰ ὑποστηρίξω, ὄχι τόσο ἀπὸ τὸ ξάφνισμα τοῦ πρωτοείπωτου ποὺ δὲν ξέρουμε κι ἀπὸ ποῦ ἀρχίζουν καὶ ποῦ τελειώνουν τὰ σύνορά του, ὅσο ἀπὸ τὸ εὐάρεστο συναίσθημα ποὺ μᾶς τὸ δίνει τὸ γνώριμο, ἀπὸ τὴ συγκίνηση ποὺ μᾶς ἐμπνέει τὸ συναπάντημα τοῦ παραδομένου, ἀπέραστου, ἱεροῦ, ἐπιθυμητοῦ· ἐκεῖνο ποὺ συνεχίζει στὴν ἐντέλεια, καὶ, συνεχίζοντας, ὡς νὰ τὴν πλουτίζῃ τὴν παράδοση καὶ νὰ μᾶς τὴν ξανανιώνῃ.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

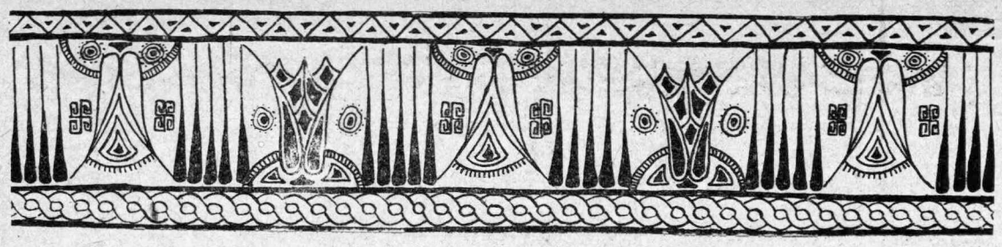

ΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ

Ἡ « κριτικὴ τῶν κειμένων » ἔφθασε στὰ Δημοτικά μας τραγούδια. Ἦταν ἐπὶ τέλους καιρός. Ἀρκετὸ μελάνι ἔχει χυθεῖ καὶ γιὰ τὸ τελευταῖο χωρίον τῶν ἀρχαίων. Στραμμένοι πρὸς τὸν Ὅμηρο, κινδυνεύαμε νὰ χάσωμε τὸν ἑαυτό μας. Μέσα στὰ δημοτικά μας τραγούδια,—στὰ «ἱστορικὰ» στὰ «κλέφτικα»,—δὲν εἶναι τάχα τὰ καινούργια ἔπη μας ; καὶ δὲν παρουσιάζουν τάχα, κι' αὐτά, προβλήματα τὸ ἴδιο σοβαρὰ καὶ ἰσότιμα; οὔτε ὁ ποιητής τους εἶναι πιὸ γνωστός,—καθὼς καὶ τῶν Ὁμηρικῶν—, οὔτε τὸ ἀρχικό τους τὸ κείμενο, οὔτε ἡ γνησιώτερη ἀπ' τὶς παραλλαγές τους. Κι' ἐπὶ τέλους, ἡ ἀμοιβὴ τοῦ κόπου μας γιὰ τέτοιαν ἐργασία,—ἂς ἀφήσωμε πὼς εἶναι πρῶτα-πρῶτα ἕνα ἐθνικὸ χρέος,—εἶναι τόσο γόνιμη καὶ τόσο ἑλκυστική: Ὅσο κι' ἂν ὁ χαρακτῆρας της εἶν' ἐπιστημονικός, ὅμως εἶναι πολὺ πλησιέστερα στὴ λογοτεχνία, παρὰ στὴν φιλολογία· ἡ διαίσθηση μᾶς θερμαίνει ἐδῶ καὶ μᾶς φωτίζει· καὶ τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα, καὶ τὰ αἰσθητικά, μᾶς παρουσιάζονται μὲ ἁδρὲς καὶ γνώριμες γραμμές, ἄμεσα, προσιτά, ὡραῖα.

Δὲν εἶναι πρώτη φορὰ ποὺ γίνεται ἐργασία κ ρ ι τ ι κ ὴ στὰ δημοτικά μας τραγούδια. Ὁ Ζαμπέλιος τὴν ἔκαμε πρῶτος ἐπάνω στὴ συλλογὴ τοῦ Λεγκρὰν καὶ τοῦ Πάσσοβ. Ὁ Πολίτης δεύτερος ἐπάνω σ' ὅλον τὸν πλοῦτο ἑκατοντάδων συλλογῶν. Ἀλλὰ ὁ πρῶτος ἤθελε νὰ διορθώση,—μὲ τὸ πνεῦμα, τὴν αἰσθητική, τὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς ποὺ ζοῦσε,—κι' ὁ δεύτερος ἤθελε ν' ἀποκαταστήση, ν' ἀνεύρη κάτι ποὺ πίστευε πὼς ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ ὑλικό του : —τὸ πρῶτο, τὸ ἰδανικό, τὸ κύριο τάχα στὸ κάθε θέμα! Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ἀποστολάκη εἶναι ἡ πρώτη ἐπιστημονική. Ἀλλὰ ὄχι στείρα στην ἐπιστημονικότητά της : εἴπαμε γιὰ τὶς χάρες ποὺ ἔχει ἕνας τέτοιος κόπος ... Ὁ κ. Ἀποστολάκης λοιπὸν βγάζει. τὸ κριτήριό του μέσα ἀπ' τὰ ἴδια τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἀντικειμενικά. Κ' ἐξετάζοντάς τας—κι' αὐτά. καθὼς καὶ τὶς ἐργασίες τῶν προκατόχων του—τὰ κρίνει ὄχι μὲ τὴ συνειδησή του, ἀλλὰ μὲ τὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ ποὺ τὰ δημιούργησε.

Οὔτε καὶ σ' αὐτὸ ὁ κ. Ἀποστολάκης δὲν εἶναι βέβαια πρῶτος. Νὰ πιστέψη τάχα κανείς, ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς ἀναγνῶστες τῆς συλλογῆς τοῦ Πολίτη δὲν εἶχε σχηματίσει τὴν ἰδέα ὅτι ὁ Πολίτης ἐκυνηγοῦσε μιὰν οὐτοπία; Ὄχι βέβαια! Τὸ πρᾶγμα ἦταν ἁπλό, ζήτημα στοιχειώδους ψυχολογίας, στοιχειώδους πείρας. Εἶναι περίεργο ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο: πῶς ἕνας ἐπιστήμων τῆς κορυφῆς τοῦ Πολίτη εἶχε παρασυρθῆ σ' ἕνα τέτοιον αἰσθητικὸν ἰδεαλισμό,—πῶς ἀλλοιῶς νὰ ὀνομάση κανεὶς τὸ πρᾶγμα;—ὥστε νὰ νομίζει ὅτι, ὄ χ ι π α ρ ά λ λ η λ η, ἀ λ λ ὰ κ ο ι ν ὴ εἶναι ἡ καταγωγὴ κάθ' ἑνὸς ἀπὸ τὰ δημοτικά μας τραγούδια, καὶ ὅτι τὸ γνήσιο κείμενό τους, ἁπλῶς μοιρασμένο σὲ πολλά, μπορεῖ νὰ συντεθῆ πάλι σὲ σύνολο ἑνιαῖο. Κσὶ ὅμως τὸ λέει αὐτὸ στὸν πρόλογό του. Τέτοια ἦταν ἡ πρόθεσή του ἡ συνειδητή, ὅταν ἔβγαζε τὸ βιβλίο του.

Μά, τὸ ξαναλέγω, δὲν ἦταν δύσκολο, καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ διαφωνήση κανεὶς μὲ μιὰ τέτοια γνώμη, καί, διαβάζοντας τὶς «παραλλαγὲς» μιὰ—μιά, νὰ αἰσθανθεῖ κανεὶς τὴ στενοχώρια ποὺ προξενεῖ ἡ κ α κ ὴ σ ύ ν θ ε σ η τ ῆ ς τ ε χ ν ι κ ῆ ς καὶ ν' ἀναγνωρίσει τὴ σφαλερότητα παρόμοιας ἀποπείρας.

Ἀλλὰ ὁ κ. Ἀποστολάκης δὲν περιορίζεται ἔτσι στὰ πρόχειρα, στὰ συμπτωματικά. Ἡ μέθοδός του εἶναι ἐπαγωγική. Συγκεντρώνει στοιχεῖα : ὅ λ α τὰ στοιχεῖα—καὶ σ' αὐτό, τὸν ἐβοήθησε εὐτυχῶς ἡ ἐργασία του στὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο—, ὅ λ α τὰ τεκμήρια! Θεμελιώνει ἀποδείξεις. Οὔτε ἀξιώματα, οὔτε αἰτήματα. Θεωρήματα. Θέσεις. Πιστοποιήσεις ἀμάχητες, ὅπου πραγματικῶς τὰ πράγματα γίνονται «φωνήεντα» καὶ ἡ ἀλήθεια μεγαλώνει αὐτόματη, κυριαρχική!—Καὶ ἂς μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι χρειάζεται μιὰ τέτοια ἐργασία νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ προσωπικὴ ἐχθρότητα, μνησικακίσ, μοχθηρία, πεῖσμα κι' ἐκδίκηση, γιὰ νὰρθῆ ὥς τὸ τέλος,—ἕνα τέλος τόσο ἀναμφισβήτητο καὶ ὁριστικό. Κάθε ἄλλο. Ἠμπορεῖ νὰ γίνουν ὅλ' αὐτὰ μὲ ψυχραιμία, κ' εὐγένεια, κ ὶ ἀναγνώριση, καὶ νὰ ἐμπνέωνται μόνο ἀπὸ τὸ καθαρὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, τῆς ἀναζήτησις τοῦ ἀληθινοῦ. Γιὰ νὰ μὴ φαντασθεῖ κανεὶς ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα,—γιατὶ ὁ μεσημβρινός μας ὁ λαὸς τὰ κίνητρα θέλει πάντα νὰ ἐξιχνιάζει, καὶ μάλιστα κατὰ προτίμηση μέσα στὸ πιὸ ταπεινά,—ὁ κ. Ἀποστολάκης προσθέτει στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του ἕνα ἐγκωμιαστικὸ κεφάλαιο γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ συνέδεσε μὲ τ' ὄνομά του τὴ Νεοελληνικὴ Λαογραφία (πόσο τάχα θὰ ἐπιζήσει ὕστερ' ἀπ' τὸν θανατό του;) καὶ ποὺ ὁ ὄγκος τῆς φωτισμένης, ξεκαθαρισμένης, τελειοποιημένης ἐργασίας του παρουσιάζεται, ἀλήθεια, καταπληκτικός.

Ἡ θεωρία λοιπὸν τοῦ Πολίτη ἔχει ἀνατραπῆ. Καὶ γιὰ ν' ἀνατραπεῖ μιὰ θεωρία, πρέπει νὰ τὴν καταρρίψει μιὰ ἄλλη. Αὐτὸ ἔγινε. Αὐτὸ εἴπαμε παραπάνω.

Ἀλλ' ἂς ἀφαιρέσωμε τὴ συνειδητὴ πρόθεση τοῦ Πολίτη, ὥστε νὰ μείνει ἀπρόσωπο μόνο τὸ ἔργο του. Κι' ἂς ἀφαιρέσωμε κι' ἀπὸ τὶς δυὸ θεωρίες τὸ ἐπιστημονικὸ πλαίσιο ποὺ τὶς περιορίζει. Ἂς τὶς τοποθετήσωμε μέσα στὴν καθημερινὴ σκοπιμότητα. Στὴν καθαρὴ ποίηση, καὶ στὶς ἀπολαύσεις ποῦ μᾶς χαρίζει. Ἂς προχωρήσωμε ἀκόμα πιὸ πολύ: ἂς ὑποθέσωμε ὅτι ὁ Πολίτης ὁ ἴδιος θάλεγε : «Δὲν θέλω, ν' ἀποκαταστήσω τὰ κείμενα· ὄχι : ἀλλὰ θαρρῶ πώς —χωρὶς νὰ τὰ διορθώσω—μπορῶ νὰ ξεχωρίσω καὶ νὰ συνθέσω. Ἔχω τὴν αἴσθηση τοῦ περιττοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀναγκαίου. Κορφολογῶ καὶ συνενώνω. Γιατὶ νὰ μὴ δώσω ἕνα ψηφιδωτό, ἀπὸ τὶς τελειότερες ἐκφράσεις ποὺ πῆρε κάθε στίχος, κάθε εἰκόνα, κάθε ἔννοια; καὶ νὰ μὴ κάμω, ἀπὸ τὰ εἴκοσι χιλιάδες ποιήματα, τριακόσια ἀντιπροσωπευτικά;»

Λοιπὸν ὄχι, ὁ κ. Ἀποστολάκης αὐτὸ τὸ δικαίωμα θὰ τοῦ τὸ εἶχε ἀρνηθῆ ἀπολύτως. «Δὲν ἐπιτρέπεται, λέγει, νὰ γίνεται ἄλλη καμμιὰ ἐργασία στὰ δημοτικὰ τραγούδια μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐξακρίβωση τῆς γνησιότητάς τους. Τὸ ἀντίθετο θᾶταν ἀντιεπιστημονικό! Ἀλλὰ κι' ἀντικαλλιτεχνικό. Κάθε τραγοῦδι ἔχει τὴ φυσιογνωμία του, τὴν ἑνότητα τῆς πνοῆς του, τὴ σύλληψή του,—ἐπιγραμματικὴ ἢ περιφραστική,—τὸν κυρίαρχο τόνο του. Ἡ βεβιασμένη συγχώνευση θᾶταν ἐκτρωματική.

Ναί, εἴπαμε παραπάνω ὅτι πολλοί, ὅλοι ἴσως, οἱ ἀναγνῶστες τῆς συλλογῆς τοῦ Πολίτη, θὰ διαισθάνθηκαν τὴν ἀποτυχία του, ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τῆς ὑποσυνείδητης δυσφορίας ποὺ προξενεῖ πάντα ὁ σφαλερὸς ἐσωτερικὸς ὀργανισμὸς ἑνὸς ἔργου τέχνης, εἴτε ἡ ἐγκεφαλικὰ καθορισμένη συμμετρία, ποὺ δὲν ὑπαγορεύεται κι ἀπὸ τὸ πηγαῖο καὶ τὸ ἐνστικτῶδες. Ἀλλὰ μ' ὅλα ταῦτα, στὴ γενικότητά της, ἡ στάση, ἡ ἀπάντηση, ἡ ἄρνηση τοῦ κ. Ἀποστολάκη, ἡ διατύπωσή της, εἶναι ἀθέλητα δέσμιες σ' ἕνα σ χ ῆ μ α λ ό γ ο υ, σὲ μιὰν ἔννοια σχηματισμένην a priori, σὲ μιὰν εἰκονικότητα, σὲ μιὰν ἀλληγορία : στὴν ἀ ρ χ ι τ ε κ τ ο ν ι κ ή.

Ἄμεσο ἐπακολούθημα τοῦ σχήματος αὐτοῦ, εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ἀ δ ι α χ ω ρ ή τ ο υ. Φυσικά, ἀναντίρρητα, σ' ἕνα ἀρχιτεκτόνημα, κάθε λεπτομέρεια ἔχει τὴ θέσι της, κ' ἡ σχέση μεταξύ τους εἶναι ἀποκλειστική. Οὔτε νὰ φύγει ἠμπορεῖ ἕνα σημάδι ἀπὸ τὴ θέση του, οὔτε ν' ἀντικατασταθεῖ, οὔτε νὰ συνυπάρξει μ' ἕνα ἄλλο.

Ὅλη ἡ κριτικὴ τοῦ κ. Ἀποστολάκη ἐξελίσσεται πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση. Τὴν ἐθεώρησε ὡσὰν αὐταπόδεικτη, ὡσὰν πρώτην ἔννοια, ἀνεπίδεκτη γιὰ συζήτηση.

Ἀλλ' ἡ «σύγκριση δὲν εἶναι ἀπόδειξη», λέει τὸ γνωμικό. Μιὰ ὡρισμένη σύλληψη δὲν ὑποχρεώνει Τάχα γιατί ; Τί τὸ ἀπόλυτο μπορεῖ νὰ τὴν χαρακτηρίζει ; Γιατὶ τάχα ἰσότιμη δὲ θᾶταν μιὰ ἄλλου εἴδους παρομοίωση ;

Θαρροῦμε πὼς πολὺ στενά, πολὺ κοντὰ εἶναι προσαρμοσμένος ὁ κ. Ἀποστολάκης σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα. Ὑπάρχουν σὲ πλεῖστα δημοτικὰ τραγούδια στίχοι ἐπάλληλοι, ποὺ θὰ μποροῦσαν θαυμάσια νὰ συνυπάρχουν, χωρὶς νὰ ὑποπτευθεῖ κανεὶς πὼς εἶναι ὑπεράριθμοι. Ἀλλὰ κι' ὅπου ὑποπτεύεται ὁ ἄνθρωπος, ἔχει πάντα δίκιο ; Ἔπειτα, ὑπάρχουν ἀλλοῦ παρόμοια περισσεύματα, ποὺ μπορεῖ νὰ φέρνουν κάπως μιὰν αἴσθηση φόρτου· ἀλλ' ὄχι δυσάρμονίαν, οὔτε διάσταση, οὔτε ἀσυμβίβαστο μὲ τὰ λοιπά. Ἡ ἐπανάληψη τοῦ Πολίτη σπανίως εἶναι ταὐτόσημη : ἔχει τὰ κλιμακωτά της, τὸ βαθμιαῖο ἀνάπτυγμα τῆς ἐννοίας.

Καὶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη, ὁ κ. Ἀποστολάκης ἀγωνίζεται κάπως περισσότερο νὰ πείσει! Ἡ παράθεση ἐδῶ δὲν εἶναι ἀρκετή. Χρειάζεται καὶ πειθώ.

Καὶ ἀλήθεια ! χρειάζεται πολλὴ πειθώ, προκειμένου γιὰ τὴν ἐποχή μας. Μύηση ἀληθινὴ χρειάζεται,—γιὰ νὰ συλλάβει ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης ὀ ρ γ α ν ι κ ὲ ς ἑ ν ό τ η τ ε ς, σ ύ ν ο λ α ἑ ν ι α ῖ α, ὀ ν τ ό τ η τ ε ς μ ο ν ο κ ό μ μ α τ ε ς, τρόπον τινὰ αὐτοκίνητες, ζωντανές. Ξέπεσε τάχα ἡ πνοὴ τῆς φυλῆς ; ἀνασαίνει μισὰ τὸ στῆθος μας σήμερα ; Ὅπως κι' ἂν εἶναι, θᾶναι κᾶτι μοιραῖο. Ἀλλὰ τὸ φαινόμενο θαρρῶ πὼς εἶναι πιὸ γενικό, πιὸ ἀλληλένδετο μὲ τοὺς καιρούς μας ὅπου κυριαρχεῖ τὸ κριτικὸ πνεῦμα, ἡ ἀνάλυση, ἡ πολυμέρεια. Καὶ ἀρκεῖ τάχα νὰ θελήσωμε ἁπλῶς, γιὰ νὰ μετουσιωθεῖ ριζικὰ ἡ κριτικὴ νοοτροπία μας καὶ νὰ γίνει συνθετική, μυστικιστική, συγκεντρωτική, ἱκανὴ νὰ ὁλοκληρώνει ;

Ὅμως, καὶ πάντοτε, συνθέσεις τόσον ἀποκρυσταλλωμένες θᾶταν δύσκολο ν' ἀπορροφηθοῦν μονομιᾶς ἀπὸ ὅσους συνειδητὰ θέλουν νὰ μὴ χάσουν καμμιὰ ἀπὸ τὶς μερικότητές τους. Ἡ ἐπιγραμματικότητα καθενὸς στίχους, χωριστά, ἡ αὐτάρκειά του, ἡ ἔξαρσή του σ' αὐτοτέλεια, ἡ ἀφθονία τόσων γνωμικῶν στίχων, ἡ δύναμη κ' ἡ ἀξία κάθε λεπτομέρειας χωριστῆς, θᾶκαναν, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν abbé Brémon τοῦ καιροῦ μας, νὰ λένε κ' οἱ παλαιότεροι : «σταθῆτε λοιπὸν μιὰ στιγμή, δόστε μας λίγους στίχους ἀσήμαντους ὕστερ' ἀπ' αὐτόν, γιὰ νὰ προφθάσωμε νὰ γευθοῦμε ὅλο του τὸ βάθος ! »

Ἔτσι διάβασα κι' ἔτσι διατηρῶ στὴ μνήμη μου τὰ δημοτικὰ τραγούδια : ἀθροίσματα κι' ὄχι ἀκεραιότητες. Κ' ἴσως, ποιὸς ξέρει ; γιατὶ νὰ ὑπερτιμοῦμε πάντα τὸ παρελθόν ; ἴσως τὸ σφάλμα νὰ εἶναι ἀκριβῶς μέσα σ' ἐκεῖνα. Ἴσως ἡ ἐνδιάθετη δύναμη νὰ δεθοῦν, λείπει μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴ σ ύ σ τ α σ η. Καὶ γι' αὐτό, ἐνῷ στὴ θέα τοῦ Παρθενῶνα δεσπόζει τοῦ συνόλου ἡ ἔννοια,—κι' ὅταν ἀντικρύζωμε τὰ μέρη,—ὅμως στὰ δημοτικά μας τραγούδια ξεχωρίζουν αὐτοπρόσωποι οἱ στίχοι κι' αὐταρχικοί, κ' ἡ ἀναζήτηση τοῦ μεταφυσικοῦ «ἐγώ» τους παρουσιάζεται ὡσὰν ἐπιταγὴ στὸ νοῦ μας. ὡσὰν ἕνας πόθος ἀστήριχτος, χαμένος, μάταιος, χωρὶς αὐτοπεποίθηση, χωρὶς ἀνταπόκριση ἀντικειμενική, χωρὶς προέλευση βάσιμη.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΜΟΝΩΣΗ

Στὴν τόση πλήξη τῆς ζωῆς μου
δὲ μένει τίποτε ὄρθιο πιά.
κι αὐτὴ ἡ συμπόνια τῶν ἀνθρώπων
μιάζει σωστὴν ἀπανθρωπιά·

μιάζει φωτιὰ δίχως τὴ φλόγα
ἐνδιαφέροντος κοινοῦ —
πλάνεμα στὴ συνείδησή μου
καὶ κρύο παιχνίδισμα τοῦ νοῦ.

Ἀνίσως κ' ἕνα χαμογέλιο
κάπου καὶ ποῦ μὲ θυμηθεῖ,
τὸ πνίγει ἡ πίκρα στὸ πηγάδι
τῆς λησμονιᾶς μου τὸ βαθύ,

τὸ πέρνει ὁ ἄνεμος μαζί του
καὶ τὸ σκορπάει τοῦ θανατᾶ—
ὅθε περνᾶ κάθε διαβάτης
νὰ τὸ μαδάει, νὰ τὸ πατᾶ.

Κι αὐτὸ εἶναι, Θέ μου, ἡ καταδίκη,
ποὺ κλείνω μέσα μου βουβή,
νὰ βλέπω τὴν ἐρήμωσή μου
καὶ τὴ μοιραία μου συντριβή,

χωρὶς νὰ δύνομαι μιὰ λύση
τοῦ αἰνίγματός μου γιὰ νὰ βρῶ—
μόνος τραβάω στὸ γολγοθά μου
νὰ κρεμαστῶ σ' ἕνα σταυρό.

ΑΠ. Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΙΑ

Νύχτα ! καὶ ξάφνου ἐχύθηκεν μές τὴν ἱερὴ σιωπὴ
συρτὰ κι' ἀργὰ κι' ὁλόπικρα μιὰ μελωδία θλιμμένη
ποὺ πότε κλαίει καὶ σέρνεται καὶ πότε ἀγανακτεῖ
μετεωρισμένο στὸ ἄπειρο θερμὴ κι' ἀποσταμένη.

Λαλεῖ ὡς φλογέρα καὶ βογγᾶ σὰν κέρας θριαμβικὸ
κι' ὡς λυγμικὸ ἕνα φλάουτο σαλάζει ἀπελπισία
κι' ὅλο πικρὰ ὁλοφύρεται μὲς τὸ βαθὺ δρυμὸ
ποὺ οἱ λαγγεμένοι ἀντίλαλοι γιομίζουν τὴν ἐρμία.

Σὰν Ἱκεσία λικνίζεται καὶ τρέμει ὡς προσευχὴ
στῆς Ἀγωνίας τἀμμόγιαλο ὀρχεῖ καὶ τρικυμίζει
μὰ ὑψώνει ἀπὲ τινάζοντας μ' ἄσπρους ἀφροὺς βοερὴ
τὴν τρικυμία τοῦ πάθους του ποὺ μὲς τὰ χάη τρυλλίζει.

Κι' ὅλο ἱστορεῖ κι' ἐκλιπαρεῖ ὁ νέος τραγουδιστὴς
«— βαθειὰ χω μιὰ πληγὴ μ' ἔρωτος βέλη
κι' ἔλεως Θεοὶ τῶν οὐρανῶν στὸν πόνο μιᾶς ψυχῆς
τώρα ποὺ ἐγίνη μου ἡ καρδιὰ μιὰ στάλα αἷμα καὶ [μέλι !»

Νύχτα ! καὶ τἄστρα ξάγρυπνα ! Σιγή ! κι' ἔχουν φυ-[τρώσει
πένθιμοι ἀσφόδελοι παντοῦ κι' ἐξαίσια μαῦρα κρῖνα
κι αὔριον στὰ φέγγη τοὐρανοῦ ποὺ θᾶχουν ξημερώσει
πλῆθος στὴν χλόη νεκρὰ πουλιὰ κι' ἀηδόνια μες τὰ [σκοῖνα.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

ΒΑΣΙΛΗ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἐδώ, ἀναγνώστη, θὰ σοῦ διηγηθῶ τὴ θλιβερὴ ἱστορία ἑνοῦ πουλιοῦ, ἑνοῦ κοτζάμου πελεκάνου μέ δυὸ πῆχες φτερά, ποὺ ἔχασε μιὰ φορὰ τὰ φτερά του καὶ ξέπεσε στὴν ἀμμουδιὰ τῆς Ντουάνας. Ποιὸς ξέρει τὶ περιστατικὰ τῆς ζωῆς του καὶ τῶν ταξειδιῶν του τὸ κάμανε νὰ παραπέση σ' ἐκείνη ἐκεῖ τὴν παραλιακὴ μικροπολιτεία τοῦ Μοριά, ὅπου μὲ λίγον καιρὸ κατάντησε σὰν τέλειος ἄνθρωπος, ἀπόχτησε λογῆς λογῆς μικροπονηριὲς καὶ μπόσικα φερσίματα καὶ μόνο πιὰ σκοπὸ τῆς ζωῆς του ἔκανε νὰ παραμονέβη σιμὰ στὰ ψαράδικα νὰ κλέβη καμιὰ μαρίδα.

Πολλοὶ ἀπ' τοὺς παλιότερους τὸν θυμοῦνται ἀκόμα. Τοῦ εἴχανε βγάλη καὶ ὄνομα, Σελήμ, καὶ ἄκουγε ἀπὸ ἕνα μίλι μακριὰ μόλις τὸν φώναζε κανένας. Δὲν πέρασε ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ τὸν βαρεθήκανε πιὰ οἱ ψαράδες,—ἐξ ἄλλου εἶχε κι' ἕνα στόμα σὰ μεγάλη σέσουλα καὶ μὲ μιὰ χαψιὰ τοὺς ἔκλεβε ὥς μισὴ ὀκὰ μαρίδα. Λοιπὸν οἰκονομήσανε ἀπὸ ἕνα γερὸ καλάμι καὶ τὸν κυνηγούσαν ἀπὸ κοντά, δὲν τὸν ἄφιναν οὔτε νὰ παρουσιάζεται καθόλου. Καὶ συχνὰ τὸν καταβρέχανε μὲ παλιόνερα.

Τότε ἤτανε ποὺ ὁ Σελὴμ πῆρε τὴν κάτου βόλτα κι ἄρχισε νὰ μαθαίνη τὰ μπόσικα φερσίματα. Ἀνακάλυψε τὰ δυὸ ἑστιατόρια τῆς μικροπολιτείας καὶ κάθε μεσημέρι, στὴν ὥρα του, παρουσιαζότανε κουνηστὸς στὴν πόρτα, καὶ πήγαινε ἀπὸ τραπέζι σὲ τραπέζι, καὶ ἔκανε τοῦ κόσμου τὶς μπεχλιβανιὲς στοὺς πελάτες γιὰ νὰ τοῦ δίνουνε κανένα κομάτι ἀποφάγι. Ἕνα σωρὸ μπεχλιβανιὲς τοὺς ἔκανε· ἄνοιγε τὸ στόμα του διάπλατο, χτυποῦσε τὶς μασέλες του, χορευτάκιζε, καὶ τοὺς ἄφινε νὰ μετροῦνε τὶς φτεροῦγες του, ποὺ δὲν τοῦ χριαζόντουσαν πιά. Ἐκεῖ ποὺ τὶς ξετάζανε καὶ τὶς ἀνασήκοναν γιὰ νὰ ἰδοῦνε καλὰ καλὰ τὰ στρωτὰ ἄσπρα πούπουλα, γύριζε κι αὐτὸς πλάϊ τὸ μάτι του καὶ κοίταζε κι αὐτὸς καλὰ καλά, μὲ προσοχὴ καὶ μὲ περιέργεια. Κι ἔπειτα ἀνασήκονε τὸ ἄλλο μάτι του καὶ τοὺς κοίταζε ἂν ἤταν εὐχαριστημένοι.

Τόρα, ἕνα τέτιο κατάντημα εἶναι ὁλότελα συνειθισμένο στὸν κόσμο τῶν ἀνθρώπων τῆς πολιτείας ποὺ βγάνει σωρὸ μπεχλιβάνηδες, κι ἄλλους—παλιάτσους στὰ τσίρκα ποὺ ἀγωνίζουνται νὰ μασκαρέβουν τ' μοῦτρα τους καὶ νὰ ξεφωνίζουν σὰ θαλασσοπούλια καὶ νὰ κάνουν τοῦμπες, θεατρίνους στὰ βαριετὲ ποὺ καὶ πικραμένοι καὶ πεινασμένοι γελοῦνε, πηδοῦνε, καὶ γδύνουνται πενήντα γελέκα ἀπὸ πάνου τους γιὰ νὰ τοὺς δοθῆ τὸ κομάτι τὸ ἀποφάγι. Ἕνα τέτιο κατάντημα εἶναι ἐντελῶς συνειθισμένο στὸν κόσμο τῶν ἀνθρώπων τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ γιὰ ἕνα πουλί, γιὰ ἕναν πελεκάνο μάλιστα μὲ δυὸ πῆχες φτερά, ἤτανε πολὺ παράξενο. Ἀφοῦ καὶ τὰ παιδάκια ἀκόμα τῆς παραλίας που ἤτανε πιὸ μακριά του στὸ μπόϊ, τὰ ἄφινε νὰ τὸν κάνουν ὅ,τι θέλανε, ἄλογο, καρότσα, νὰ τοῦ τραβολογοῦνε τὶς φτεροῦγες του,—φτάνει νὰ τοῦ δείχνανε καμιὰ μαρίδα, ἢ καὶ κανένα κομάτι ψωμὶ ὁλότελα ἅμα πεινοῦσε πολύ.

Ψόφησε ἔπειτα ἀπὸ δυὸ χρόνια· τὸν τσαλαπατήσανε ἄσκημα δὲ μιὰν ἀναμπαμπούλα στὶς ἐκλογές, ποὺ βρέθη ἀνακατεμένος κι αὐτὸς μὲ κάποια διαδήλωση. Καὶ μὲ λίγες μέρες ψόφησε. Ποιὸς ξέρει ὅμως·—νὰ τό 'χε τάχατε σκοπὸ νὰ γυρίση κάποτε κι αὐτὸς στὸν τόπο του καὶ στὶς λίμνες του; Ὤ! ναί, δὲ μπορεῖ, χωρὶς ἄλλο θὰ τό 'χε. Μόνο πὼς καιροῦ ἐνὸς λιγάκι κανένας τὴν ἡμέρα τῆς ἀπόφασης, δίνει λιγάκι τράτο κάθε σκληρὴ φορά,—ὁ Σελὴμ ἴσως νὰ 'θελε νὰ παχήνη πρῶτα λιγάκι, γιὰ νὰ μὴ τὸν κοροϋδεύουνε ἐκεῖ στὶς λίμνες οἱ ἄλλοι πελεκάνοι πὼς δὲν εἶχε προσκάμη τίποτα μὲ τὸ μισεμό του στὰ ξένα. Ὅμως θὰ γύριζε βέβαια, θὰ γύριζε τὸ δίχως ἄλλο.

Τοὐλάχιστο γιὰ ἕνα χωριατόπουλο, ποὺ κι αὐτὸ εἶχε χάσει τὰ νερά του μιὰ φορὰ κι εἶχε ξεπέση στὴ μεγάλη πολιτεία τῆς Ἀθήνας, ξέρω καλὰ πὼς δὲν ἤτανε μέρα, ποὺ νὰ μὴ συλλογιότανε τὸ γυρισμό του. Καὶ τὰ βροχερὰ βράδια τοῦ χειμώνα ποὺ πηγαινορχότανε μὲ δανεικὰ βιβλία στὶς νυχτερινὲς σχολές, ὅλες τὶς ἄλλες βαριὲς ὧρες ποὺ περίμενε ἀπόξω ἀπὸ γραφεῖα καὶ βιαζότανε νὰ χαμογελάη μπροστὰ σὲ δυνατοὺς γιὰ νὰ τοῦ δόσουν δουλιά, μόνο τὸ γυρισμό του εἶχε στὸ νού του. Γι' αὐτὸν τὰ ὑπόμενε ὅλα. Ἀλλὰ πιὸ ἀκατάφερτο πρᾶμα δέ γίνεται στὸν κόσμο ἀπὸ τὸ γυρισμό. Εἶχε μπορέση νὰ κάμη ἕνα μεγάλο σάλτο πρίν, εἶχε πετύχη νὰ γλιτώση ἀπὸ μιὰ πολιτεία μεταλλείων κι ἔτρεξε ἀμέσως νὰ γυρίση στὴ μάνα του καὶ στὸ πατρογονικό του, μὰ δὲν ἔφερνε οὔτε ἕνα κὰν στραφτερὸ ἀντικρόνο στὰ χέρια του, καὶ τὸ χωριὸ εἶχε σηκωθῆ τότε καὶ τό 'χε διόξη τὰ μπρὸς πίσω καταποδιοῦ. Μ' ἕνα μπογαλάκι ποῦχε στὴ μασκάλη του καὶ μ' ἕνα ἀπολυτήριο τοῦ σχολαρχείου. Τὸ εἶχε διώξη στὴν πολιτεία τῆς μεγάλης ζωῆς.

Ναί. Γιατὶ τὸ χωριὸ εἶναι χωριό. Εἶνε σὰν τὸ μωρὸ παιδί. Καματέβει τὰ χωραφάκια του, σκάβει τ' ἀμπελάκια του, ἔχει μιὰ μετρημένη Ζωὴ καὶ θὰ μποροῦσε νὰ περνάη εὐλογημένα μὲ δαύτη. Ὅμως, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρό, τοῦ 'χεται καὶ διαλέγει τὰ πιὸ καλὰ παληκάρια του, τοὺς δίνει κανένα χρωστημέϊκο κατοστάρικο καὶ τὴν εὐκὴ τῆς καρδιᾶς του, καὶ τὰ στέλνει νὰ παλέψουν καὶ νὰ τρανέψουν ὄξω στ' ἁλώνια τῆς μεγάλης Ζωῆς. Τὰ προβοδίζει ὥς πέρα πέρα στὸ ξάγναντο καὶ τὰ στέλνει. Ναί. Ὅμως, γιὰ νὰ δεχτῆ πίσω, γιὰ νὰ βγῆ ὄξω ἐκεῖ στὸ ξάγναννο καὶ νὰν τὰ καλοδεχτῆ πάλι, πρέπει νὰ σέρνουν πίσω στὰ δάχτυλά τους τοῦφες μαλλιὰ ξεριζωμένα ἀπ' τὸ κεφάλι τῆς μεγάλης Ζωῆς. Εἰδεμὴ τὰ πατάει στὸ λαιμὸ καλήτερα. Γιατὶ τὸ χωριὸ εἶνε καὶ σὰν τὸ μητρυιὸ γονή. Ναί.

Σάματι δὲν πάτησε ἔτσι τὸ Μιχαλάκη λόγου χάρη, τὸ συγγενή μου ποὺ τρελάθηκε; Κάπου ἐκεῖ στὶς μακρινὲς πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς τὸν εἴχανε κι αὐτὸν στελμένο νὰ παλέψη μὲ τὸ μουγγὸ θεριό, μιὰ στιγμὴ τὰ παράτησε σύξυλα καὶ πετάχτη ὄξω ἀπ' τ' ἁλώνι, δὲν ἤθελε νὰ παλέβη πιά, τὸν βάλανε στὸ παπόρι καὶ τὸν γύρισαν,—καὶ στὴ στιγμὴ σηκώθη καὶ πάτησε ἀπάνου του ὅλος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ μας. Ὅσο πιὸ δικοὶ τόσο βαρύτερα.

Μὰ τούτη εἶνε μιὰ δεύτερη ἱστορία, ποὺ δὲν ἔχει δωχάμου τὸν τόπο της. Τὴ θυμήθηκα δωχάμου μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ εἶχα τρομάξη κι ἐγὼ πολὺ κεῖνον τὸν καιρό, ποὺ μᾶς φέρνανε τὸ Μιχαλάκη ἀπὸ τὴν Ἀμερική, κι ἀπὸ Μιχαλάκης εἶχε γίνη Μάκελ, κι ἀπὸ ἕνας χαρούμενος παῖδος τοῦ χωριοῦ μας ποὺ ἤτανε εἶχε γίνη βουβὸς καὶ λωλός, καὶ πατοῦσε τόρα ἀπάνου του ὅλος ὁ κόσμος. Πεθύμησα, ἀδέρφια, τὰ χώματά μας τοὺς ἔλεγε, τίποτα δὲ μυρίζει στὸν κόσμο σὰν τὰ χώματά μας, ἡ καρδιά μου εἶχε καῆ γιὰ μιὰ πηρουνιὰ χόρτα ἀνάλαδα, ποὺ νὰ τὰ 'χω μαζέψη στὸ διάσελο, μοναχός μου. Σηκόνανε τὶς φτέρνες καὶ τὸν πατούσαν. Ξένοι καὶ δικοί.

Κι ὁ Μιχαλάκης ἀπόμεινε ὁ λωλὸς τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἀνηφορίζει στὸ διάσελο ἀπ' ἀχάραγα καὶ μαζέβει χόρτα καὶ σαλιγκάρους. Μὰ εἶνε, ἀλήθι' ἀλήθια νὰ τοῦ σταματάη κανενὸς ὁ νοὺς νὰ βλέπη πώς,—σὰν δρασκελίσης μιὰ τὸ ἀνοιχτὸ ξάγναντο τοῦ χωριοῦ—, πὼς ὅσο νὰ θελήσης δὲ μπορεῖς πιὰ νὰ γυρίσης σὰν

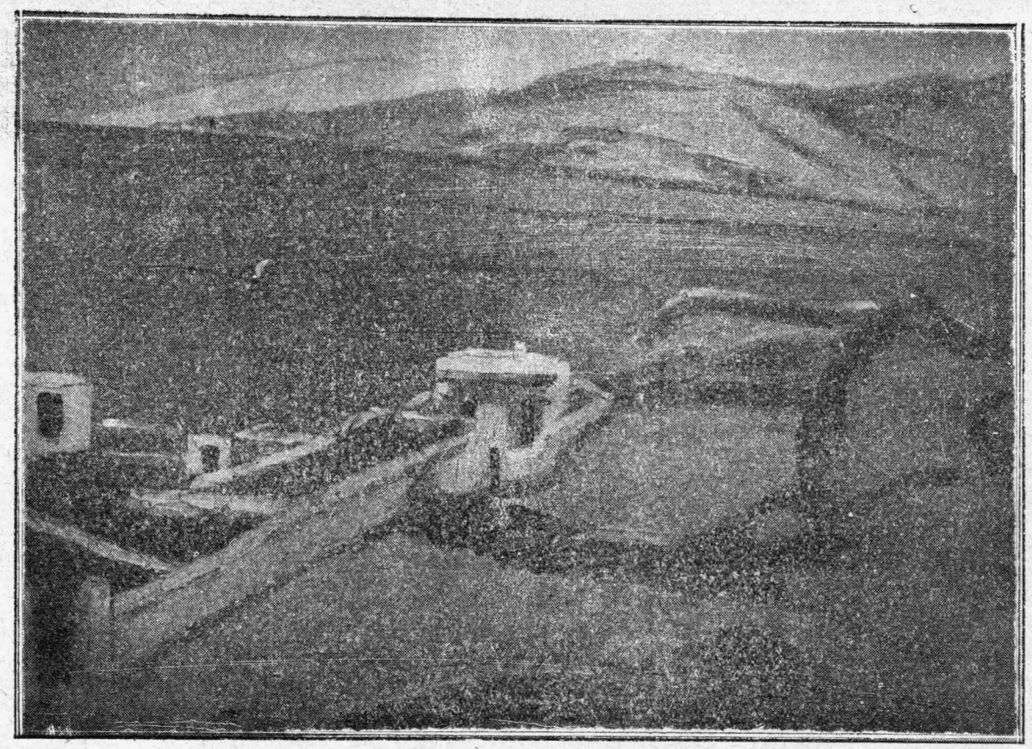

ΜΕΛΤΕΜΑΚΙ — Β. ΓΕΡΜΕΝΗ

καὶ πρῶτα πίσω. Ἐξὸν ἂν ἔχης τὴ δύναμη τοῦ Μιχαλάκη, ἐξὸν ἂν τὸ πάρης ἀπόφαση νὰ γίνης τὸ μικρὸ ἀδέρφι τοῦ Μιχαλάκη. Μιὰ καὶ δρασκελίσης τὸ ξάγναντο τοῦ χωριοῦ καὶ σὲ τραβήξη ἀπάνω του τὸ ἀχόρταγο φανταχτερὸ θεριὸ ποὺ σοῦ εἴπανε γιὰ μεγάλη Ζωή, θὰ σὲ ἀντέση μὲ τὸ νύχι του καὶ τότε πιά, ὅσο νὰ παλέβης, θὰ σοῦ μέλλεται νὰ παλέβης ἀδιάκοπα. Λυγισμένα τὰ γόνατα καὶ κομένοι οἱ ἁρμοί, σφιγμένα δόντια καὶ καταπιασμένα δάκρια, εἴκοσι χρόνια, τριάντα, ὅλη σου τὴ ζωή, —ἀγώνα στὰ χέρια μὲ τὴ Ζωή. Δὲ γίνεται πιὰ νὰ ξεφύγης. Στὴν ἀρχὴ θὰ δόσης τὸ δάχτυλο, θὰ δόσης ὁλόκληρο τὸ χέρι, μὰ ἐκεῖνο θὰ σὲ θέλη ὁλάκερο. Θέλει τὴν ψυχή. Ἐκεῖνο θέλει νὰ σὲ ἰδῆ στὰ πόδια του τὴν ὥρα ποὺ θὰ ξεψυχάης. Ὁ ἥλιος θὰ βαράη εἰρηνικὰ κάθε αὐγὴ πέρα στὸ Τρικεφάλι, τὰ ἄγρια χόρτα θὰ βλασταριάζουν μονάχα τους στὴν ὁλοπράσινη καταραχιὰ τοῦ βουνοῦ γιὰ νὰ πηδάη ἀπ' τὴ χαρά του ὁ Μάκελ καθὼς θενὰ τ' ἀνακαλύφτη, μὰ γιὰ σένα ὅλα τοῦτα θὰ 'χουν περάση ἀγύριστα. Ἔτσι, ποὺ γίνηκε μὲ τὸ Σελήμ.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Τὰ χείλη μου διψοῦσαν τὸ φιλί σου
καὶ τόπιανε χωρὶς νὰ ξεδιψάσουν·
καὶ λίγο ἦταν, ψυχή μου, καὶ πολύ σου
ὅμως μὲ τόσο δὲ θὰ σὲ γελάσουν.

Ἐπλέχτηκαν τὰ χέρια μου σὲ ἀγκάλη
καθὼς τὸ θέλαν γύρω ἀπ' τὸ κορμί σου·
μικρὴ χαρὰ γιὰ μὲ ἦταν καὶ μεγάλη
τὸ ξύπνημα νὰ νιώσω τῆς ὁρμῆς σου.

Κάτου ἀπ' τὸ στῆθος ποὺ ἔτρεμε ν' ἀκούσω
γρήγορο τῆς καρδιᾶς σου τὸν παλμό,
τοῦ δέρματός σου τὸ ὄργανο νὰ κρούσω
κι' ὁμόφωνο νὰ ἠχεῖ συναγερμό.

Τροφὴ τοῦ πάθους μου εἶναι τὸ κορμί σου
μὰ πότε θὰ μοῦ δώσεις τὴ χαρὰ
νὰ νιώσω πιὸ σιμά μου τὴν ψυχή σου
ποῦ ὅλο τὴ φτάνω κι' ὅλο μοῦ γλυστρᾶ;

ΜΙΝΩΣ ΖΩΤΟΣ

ΛΙΜΑΝΙ

Κόλαση τὸ λιμάνι φλογισμένη
ποὺ ἑφτάδιπλο ποτάμι τὴν τυλίγει:
Τὸ ἡλιόβρασμα· χαμάληδες, κολίγοι
περνοῦν μεσ' τὸ λιοπῦρι ἀποσταμένοι

τὸ κάρβουνο τσουβάλια φορτωμένοι.
Τοὺς ψήνει ὁ λίβας, ἡ φωτιὰ τοὺς πνίγει
κι' ὁ κουρνιαχτὸς μὲ τὸν ἱδρό τους σμίγει
καί, μαῦρες αὐλακιές, στὴν ὄψη μένει.

Ψηλὰ μεσ' τὸν βαρὺ τοῦ μόχτου ἀγέρα
κι' ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τὰ σκυφτὰ
κάτασπρος γλάρος μεσ' τὸ φῶς πετᾶ.

Ὅμοια κι' ἀπ' τὴ σκλαβιά τους γεννημένη,
πλανιέται ἡ ἰδέα κοντά τους νύχτα μέρα,
μὰ δὲν τὴν βλέπουν στὴ δουλιὰ πνιγμένοι.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ

ΦΥΛΛΑ ΧΑΡΤΙΟΥ...

Φῦλλα χαρτιοῦ, ποῦ πάνω σας χαράχτη
τὸ κλᾶμμα μακρυνοῦ ξενητεμμένου
π' ἀπλώθηκε στὸ κόρφο σας τὸ μῦρο
ἀνθοῦ νοσταλγικοῦ καὶ μαραμένου.
Ὦ φῦλλα ποῦ σᾶς δίπλωσεν ὁ πόνος
καὶ σᾶς σφράγισε ἡ πίκρα κ' ἡ ὀδύνη
ποῦ εἴδατε τὸ χεῖλι δαγκωμένο
καὶ τὸ μάτι θολὸ δάκρυο νὰ χύνη.
Φῦλλα—ταξειδεμένα ἀπ' τὴν ὁμίχλη
μιᾶς ξένης πολιτείας, γιὰ τὰ ὡραῖα
τ' ἀπέριττα σπιτάκια τοῦ χωριοῦ μου—
Εἶστε τὰ περιστέρια τὰ μοιραῖα
τοῦ ναυαγοῦ θολὴ στερνὴ ἐλπίδα.
Πουλιὰ λευκὰ ποῦ μὲς στὴν καταιγίδα
ἁπλώσατε πλατειὰ φτερὰ θανάτου
νὰ ταξειδέψετε ὠχρὸ τὸν ἔρωτά του.

ΛΕΩΝ ΜΑΓΝΑΥΡΑΣ

Τ' ΑΣΥΜΠΛΗΡΩΤΟ ΓΙΑΤΙ

Εἶναι κάτι στιγμὲς ποτὲ ὑστερόβουλες
σὲ κάποιες ὧρες ἤρεμες ἀκόμη.
Ἕνα γιατὶ γυρεύουμε ἀσυμπλήρωτο
ν' ἀλλάξουμε μὲ μιᾶς τὴ πρώτη γνώμη.
Κι' ἔτσι τὴν ὥρα ἐκείνη τὴν Ἀστόχαστη
γιὰ τὸ Γιατὶ ζητᾶμε τὴν εὐθύνη,
μπερδεύοντας τὴ λογικὴ στὰ νεῦρα μας,
μὰ τὸ γιατὶ δὲν ξέρουμε τί ἐγίνει.
Κι' ἐνῶ τὴ Νίκη πέρνουμε ἀκοπίαστα
νίκη ζητᾶμε αἱμάτινη, ὅπως νᾶναι,
καὶ πιὰ τὰ χέρια μας, τὰ ἴδια τὰ χέρια μας,
γυρίζουν ἐχθρικὰ καὶ μᾶς χτυπᾶνε
Κι' ἀπὲ μετά, ποῖος φταίει; ἀναρρωτιόμαστε,
ποιὸς φταίει; Κανεὶς δὲ ξέρει νὰ ὑποθέση.
Εἶναι οἱ στιγμὲς ἐκεῖνες οἱ ὑστερόβουλες
Καὶ τ' ἀσυμπλήρωτο Γιατὶ στὴ μέση

ΘΩΜΑΣ ΛΑΛΑΠΑΝΟΣ

ΟΝΕΙΡΟ

. . . Θάπλώνεται γαλήνιο κι' ἑφτάχρωμο τὸ δείλι,
—ὅσα στὸν κάμπο, λούλουδα στὸν οὐρανὸν ἀστέρια·
γυρνῶ, — σταὐλόπορτο πάντα θὰ μὲ προσμένεις,
πρόβατα χαλκοκούδουνα θὰ μ' ἀκλουθοῦν ἀσκέρια.
Ἀφέντρα καὶ νοικοκυρὰ μέσ' τὸ χωριό μας πρώτη,
θὰ καβαλλᾶς τ' ἀμέρωτο φοράδι στάγιομνήσι
—θᾶχεις τὴ νύχτα στὰ μαλλιά, στὸ πρόσωπο, τὸν ἥλιο,
ρόδα, στὰ χείλη, κόκκινα, κορμάκι—κυπαρίσσι—
Κι' ἅμα θὰ στένουν τό χορό, θὰ σέρνεις τὸ μαντῆλι,
«περδικονάζα σρᾶξε με» θὰ κράζει κι' ὁ λυριάρης·
χρυσὰ φλουριὰ οἱ μπιστικοὶ θὰ ρίχνουνε γιὰ σένα,
κι' ἐγὼ τῶν εἴκοσι χρονῶ θὰ γίνω ὁ ἐρωτιάρης.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΑΤΣΙΠΗΣ

ΝΥΧΤΕΡΙΝΗ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ

Ἀπόψε εἶναι ἡ ψυχή μου θλιμμένη καὶ βαρειὰ
κι' ἡ νύχτα, μαῦρο πέπλο, ποὺ σκέπασε τὴν πλάση...
Κάποιος θλιμμένος ἦχος ἀπὸ μακρυὰ ἔχει φτάσει.
Ποιὸς κλαίει μέσα στὴ νύχτα, τὴ νύχτα τὴ βαθειά;
Τὰ ρόδα θέν' ἀνθίσουν σὰν τότε τὴν αὐγή...
Τότε ἦρθες λευκοφόρα, μὲ ρόδα στολισμένη,
δειλὴ καὶ δὲ μιλοῦσες...Πῶς ὁ καιρὸς διαβαίνει!
Τώρα μεσ' στὴν ψυχή μου ποιὰν ἄνοιξη θἀρθεῖ;
Ὦ! τ' ὄνειρο ἔχει σβύσει μιὰ ἀφώτισ[illegible] νυχτιὰ
καὶ θάφτηκε, ψυχή μου, στὰ σκοτεινά σου βύθη...
Γιατὶ τὸ νυχτοπούλι, γιατὶ δὲν ἐκοιμήθη
καὶ κλαίει μέσα στὴ νύχτα, τὴ νύχτα τὴ βαθειά;

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ

ROLAND DORGELÈS

Ο ΓΟΛΓΟΘΑΣ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΞΥΛΙΝΟΥΣ ΣΤΑΥΡΟΥΣ,,

Βρισκόμαστε πάνω σ' ἕνα ὕψωμα, ἕνα ἀπὸ τὰ ἀπειράριθμα ἐκεῖνα ὑψώματα τοῦ Λυτικοῦ μετώπου ποὺ κατελάμβανε μὲ ἀφάνταστες θυσίες τὰ χαράματα ὁ ἕνας στρατὸς γιὰ νὰ τὸ χάσει μὶ ἄλλες τόσες τὸ ἴδιο βράδυ. Κάθε τέσσερες ἡμέρες, ἐνόσω κατέχεται ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ἔχουν ὁρισθεῖ ἀπὸ δύο ὁ μοιρίες ν' ἀνεβαίνουν καὶ νὰ τὸ κρατᾶνε. Στὸ μεταξὺ ὅμως, ἀπὸ κάτω, στὰ σπλάχνα τῆς γῆς, οἱ Γερμανοὶ σκάβουνε μιὰ μίνα γιὰ νὰ τὸ τινάξουνε στὸν ἀέρα. Σὲ ποιὰ διμοιρία θὰ τύχει αὐτὴ ἡ φοβερὴ στιγμή; Τώρα εἶναι ἡ σειρὰ τῆς διμοιρίας τοῦ συγγραφέα. Φυλάει τὴ βάρδια της στὸ ἀπαίσιο ὕψωμα. Κι' ἀπὸ κάτω ἀκούγονται πνιγμένοι οἱ κρότοι ποὺ κάνουν οἱ σκαπάνες τῶν Γερμανῶν.

Κατὰ τὸ πρωΐ, ἕνα προαίσθημα, μιὰ κρυφὴ ἔκπληξη μᾶς ἐξύπνησε. Δὲν ἀκουγότανε πιὰ ὁ κρότος: μιὰ τραγικὴ σιωπή, τοὐναντίον. Ἡ διμοιρία βουβή, χωρὶς πνοή, ἤτανε σκυμμένη πάνω στὸν Μπρεβὰλ ποὺ ἄκουγε ξαπλωμένος κατάχαμα. Ἀνασηκωμένοι ἀπὸ τὶς κουβέρτες μας, τὸν ἐκοιτάζαμε.

— Τί τρέχει, ρώτησε ὁ Ντεμασύ.

— Δὲ χτυπᾶνε πιᾶ! . . Θὰ γεμίζουνε τὴ μίνα

Ἡ καρδιά μου σταμάτησε με-μιᾶς, σὰν κάποιος νὰ τὴν εἶχε πιάσει μέσ' τὸ χέρι του. Ἔνοιωσε κάτι σὰ μιὰν ἀνατριχίλα. Ἀληθινά, δὲν ἀκουγότανε πιᾶ σκάψιμο. Τελείωσε.

Ὁ Μπρεβὰλ σηκώθηκε, μ' ἕνα μηχανικὸ χαμόγελο στὰ χείλη.

— Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Δὲ σκάβουνε πιᾶ.

Ἐκοιτάζαμε τὴ γῆ, βουβοὶ σὰν κι' ἐκείνη. Ὁ Φουγιάρ, κατάχλωμος, ἔκανε σὰ νἄθελε νὰ βγεῖ ἔξω. Χωρὶς λέξη, ὁ Χαμὲλ τὸν ἐκράτησε ἀπὸ τὸ μπράτσο. Ὁ Μαροὺ εἶχε καθήσει, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα ἀνάμεσα στὰ γόνατα καὶ χτύπαγε ρυθμικὰ τὴ σανίδα ποὺ εἶχε γιὰ κρεββάτι του, μὲ τὰ χοντρά του τακούνια.

— Σῶπα, τοῦ εἶπε ἀπότομα ὁ Βιεμπλέ. Ἄκου . . .

Τεντώσαμε ὅλοι τὸ λαιμό, γεμάτοι ἀγωνία, μὲ τὸ φόβο μήπως γελαστοῦμε. Ὄχι! Ἡ σκαπάνη εἶχε ξαναρχίσει. Χτυποῦσε. Ὦ! μὰ τὴν ἀλήθεια τὴν ἀγαπήσαμε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴ φοβερὴ αὐτὴ σκαπάνη. Ἔσκαβε. Ἦταν ἡ σωτηρία. Δὲν ἐγέμιζαν ἀκόμη τὴ μίνα, δὲν θὰ πεθαίναμε ἀκόμη . . .

Ὁ Βιεμπὲλ γλύτωσε ἀπό τὴν ἀγωνία μ' ἕνα ἀπότομο κίνημα. Χλωμὸς ἀπὸ τὴ λύσσα, πήδηξε ἔξω κραυγάζοντας.

— Εἶνε τρελλός, ἐφώναξε ὁ Μπρεβάλ. Τί κάνει!

Ἔιρεξαν τὸ κατόπι του. Εἶχε σκαρφαλώσει στοὺς ἀμμοσάκκους καὶ προβάλοντας ὡς τὴν κοιλιὰ ἔξω ἀπὸ τὸ χαράκωμα, μὲ τεντωμένο τὸ λαιμό, οὔρλιαζε:

— Μπορεῖτε νὰ σκάβετε βρωμαρέοι, σᾶς ἔχουμε χ. . . Μπορεῖ νὰ μᾶς τινάξετε ἀλλὰ σᾶς ἔχουμε χ . .

Ὁ Συλφὰρ τὸν εἶχε ἀγκαλιάσει καὶ τὸν ἐτραβοῦσε.

— Θὰ σκάσεις, βρὲ ζῶο; . .

Καὶ ὁ Μπρεβὰλ τὸν ἐτραβοῦσε ἀπὸ τὸ μπράτσο, ἀλλὰ κεῖνος ἀντιστεκόταν.

— Πρέπει νὰ ξεπαστρέψω ἕναν προτοῦ μὲ τινάξουν . . . Θὰ πουλήσω ἀκριβὰ τὸ πετσί μου, μούγκριζε, μοῦ χρειάζεται ἕνας! . .

Κατόρθωσαν ὡστόσο νὰ τὸν κατεβάσουν καὶ νὰ τὸν χώσουνε στὴ γούβα ὅπου ἡσύχασε πίνοντας ἀπὸ τὸ παληὸ κρασὶ τοῦ Ντεμασύ.

— Εἶνε πρώτης, ἔκανε σὰ γνώστης.

Τόκ . . . Τόκ . . . τόκ . . Ἔσκαβε πάντα . . . . Τόκ . . . τόκ . . . Ὕστερα σταματοῦσε. Τότε ἀκούγαμε, μὲ περισσότερη ἀγωνία. Ὄχι. Τόκ . . . Τόκ . . . Τόκ . . .

Αὐτὸ βάστηξε ἀκόμη δυὸ μέρες καὶ μιὰ νύχτα. Σαράντα ὧρες ποὺ μετρούσαμε, ποὺ ξεκολούσαμε κομμάτι-κομμάτι ἀπὸ τὰ δευτερόλεπτα. Δυὸ μέρες καὶ μιὰ νύχτα ποὺ ἀκούγαμε, μὲ τὸ στόμα στεγνὸ ἀπὸ τὸν πυρετό. Τὸ τελευταῖο βράδυ δὲν κατόρθωσαν νὰ κρατήσουνε τὸν Βιεμπλέ: ἔφυγε μὲ τέσσερες χειροβομβίδες στὸ σακκίδιό του, καί, σὲ μιὰν ὥρα ἀκούσαμε τέσσερα γαυγίσματα, τἕνα πάνω στ' ἄλλο, κι' ὕστερα οὐρλιάσματα πόνου στὴν ἄκρη τοῦ δάσους. Εἶχε καλὰ μοιράσει τὰ σκονάκια του.

Τὴ στιγμὴ ποὺ γύριζε στὸ χαράκωμα, ὁ ὑπολοχαγὸς Μπερτιὲ ἔφτασε, προπορευόμενος τῆς νέας φρουρᾶς. Φορούσαμε κιόλα τοὺς γυλιούς μας, ἕτοιμοι γιὰ φευγάλα.

— Ἄ, εἶμαι εὐχαριστημένος, εἶπε . . . Βλέπετε πὼς δὲν ἔπρεπε ν' ἀπελπιζόμαστε. Τελείωσε.

— Ἀκόμη δὲν ἐφύγαμε, ψιθύρισε τρέμοντας ὁ Φουγιάρ.

— Νὰ μᾶς τινάξουνε τώρα θὰ ἤτανε ἀ-

γηθινὴ ἀτυχία, παρατήρησε ἥσυχα ὁ Λεμουάν.

Τὰ κανονικὰ χτυπήματα μᾶς ἐρχόντουσαν καθησυχαστικὰ ὡσ:όσο. Ἀλλὰ δὲν παραφυλάγαμε πιᾶ τὴ σκαπάνη πιρὰ τὴν ἀλλαγή. Ἕνας μικρυνὸς θόρυβος μᾶς εἰδοποίησε.

— Ἡ ἀλλαγή !.. Ἐμπᾶτε στὴ γούβα γιὰ ν' ἀνοίξετε τόπο. Θὰ κανονίσω ἐγὼ τὰ συνθήματα, μᾶς εἶπε ὁ Μπερτιέ.

Εἴδαμε νὰ περνᾶνε οἱ ἄνδρες, ἑνὸς συντάγματος ἀγνώστου. Ἦσανε μονάχα δέκα, καὶ τέσσεροι πυροβολητές. Ὁ τελευταῖος μᾶς ἐμάντεψε στὴ σκιὰ τῆς γαλερίας καὶ σταμάτησε.

— Λοιπόν, σκάβουνε μίνα ἀπὸ κάτω ... Σίγουρα ποὺ θὰ μᾶς τινάξουν. Ξέρεις τί θὶ πεῖ τέσσερες ἡμέρες ...

Ὅλοι μαζὶ προσπαθήσαμε νὰ τὸν καθησυχάσουμε.

— Μτᾶ, δὲ βαρυέσαι ... Κοίταξε ᾽μεῖς, ἐμείναμε κι᾽ ἐντούτοις. ... Αὐτὰ τὰ πράμματα ἀργοῦν ... Μὴν ἀνησυχεῖς.

Μὰ πάνω ἀπὸ τὸ γυλιό του κοιτάζαμε γιὰ τὸν ὑπολοχαγό, μὲ ἀνατριχίλες στὰ γόνατα, τόσο βιαζόμαστε νὰ φύγουμε. Ὁ Φουγιάρ, κανεὶς δὲν ξέρει πώς, εἶχε κιόλας ἐξιφανιστεῖ. Ὁ Μπερτιὲ ἦρθε τέλος.

— Ἐμπρός !.. Στὸ καλό, παιδιά.

Καὶ στρέφοντας στὸ Νιεμασύ, πρόσθεσε, σιγανά :

— Τοὺς φτωχούς, ἀνησυχῶ ξέρεις ...

Χωρὶς τὸν ὑπολοχαγὸ ποὺ πήγαινε ἐπὶ κεφαλῆς μ᾽ ἕνα κανονικὸ βῆμα θὰ τρέχαμε ἴσως. Τὸν ἐφοβόμαστε αὐτὸ τὸν κίτρινο Γολγοθᾶ ποὺ κάποτε φώτιζαν οἱ ρουκέτες. Φοβόμαστε αὐτὸ τὸν κίνδυνο ποὺ νιώθαμε πίσω μας, ἀκόμη τόσο κοντά.

Πήραμε τὸν ἀσπρουδερὸ δρόμο, περάμεσα γρήγορα τὴ μικρὴ γέφυρα πάνω στὸ ποταμάκι, κι᾽ ἐκεῖ πέρα μονάχα, τολμήσαμε νὰ σταφοῦμε. Ὁ Γολγοθᾶς ξεκοβότανε, τρομερός, μέσα σιὴν πράσινη νύχτα, μὲ τὰ ἀκρωτηριασμένα του δέντρα, ὅμοια μὲ κουτσουρεμένους σταυρούς.

*
* *

Μόλις ἐβγήκαμε ἀπὸ τὰ χαρακώματα ἐκάναμε συσσίτιο. Οἱ μάγειροι εἴχανε φτιάξει ζουμὶ καὶ τρώγαμε μὲ βουλιμία· δὲν ἐνοιώθαμε πιᾶ στὸ στομάχι αὐτὰ τὰ δάχτυλα ποὺ τὸ ἔσφιγγαν. Κατεβάζαμε γεμάτα κατοστόρια τὸ κρασί : ἔπρεπε ν᾽ ἀδειάσουμε τὰ δοχεῖα προτοῦ νὰ φύγουμε. Καυχησάρης πάντα, ὁ Συλφάρ, διηγότανε παραμύθια στοὺς ἄντρες τοῦ λόχου :

— Τὴ βρήκανε ἄσχημα οἱ Γερμαναράδες μ᾽ αὐτὸ τὸ διάβολο τὸν Βιεμπλέ.

Καθένας ἀπὸ τοὺς ἄντρες τῆς διμοιρίας εἶχε τὸν κῦκλο του καὶ φλυαροῦσε. Ὁ Βιεμπλὲ ποὺ ἡ τεμπέλικη καὶ τραυλιστὴ φωνή του διακρινόταν ἀπὸ τὶς ἄλλες, διηγότανε τὴν περιπολία του :

— Βάλε μὲ νοῦ σου τί τοῦ ἔφτιαξα ... Εἶχα σηκωθεῖ καὶ κρατιόμουνα ἀπόνα παλοῦκι τῶν συρματοπλεγμάτων τους μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι. Δίνω μιὰ καὶ τοὺς τὴ φέρνω ἴσα στὴ μέση ... Ἕνα κομμάτι μάλιστα μὲ γρατζούνισε ... Καὶ μπάνισε τὰ κιάλια ποὺ πῆρα ἑνὸς μάπα Γερμαναρᾶ, ἑνὸς ἀξιωματικοῦ.

Ὁ λόχος ἀκολουθοῦσε τὴ γραμμὴ τοῦ ποταμιοῦ, σὲ μακρυὰ ἀσύνταχτη γραμμή. Ἀπὸ τὶς γοῦβες τῶν πυροβολητῶν, τὶς σκαμμένες στὴν ὄχθη, ἀνέβαινε ἕνας καπνὸς καὶ ζηλεύαμε τὶς ὑγρές τους τρῦπες : «Νὰ τελειώσεις τὸν πόλεμο ἐκεῖ μέσα, ποὺ ξέρεις, μπορεῖ ν᾽ ἀνακαλύψεις καὶ κανένα μεταλεῖο ..»

Τὸ μαῦρο νερὸ καθρέφτιζε μονάχα τὴ νύχτα κι᾽ ζοῦσε μ᾽ ἕναν ἀνάλαφρο παφλασμό. Περάσαμε τὸ ποτάμι πάνω ἀπὸ μιὰ γέφυρα ποὺ σκαμπανέβαζε, φτιαγμένη μὲ βάρκες καὶ βαρέλια. Μόλις περνοῦσες τὸ ποτάμι ἔμπαινες στὸ δάσος κι᾽ ἡ δροσιὰ σοῦ ἔπεφτε στοὺς ὤμους σὰν ὑγρὸς μανδύας. Μύριζε μουσκεμένη ἄνοιξη. Κάπου ἕνα πουλὶ κελαϊδοῦσε, μὴ ξέροντας πὼς ἤτανε πόλεμος.

Πίσω μας, οἱ ρουκέττες σχεδίαζαν τὴν ἀτελείωτη γραμμὴ τῶν χαρακωμάτων. Σὲ λίγο τὰ δέντρα τὰ ἔκρυψαν καὶ οἱ ψηλὲς συστάδες ἔπνιξαν τὴ λυσσασμένη κραυγὴ τοῦ κανονιοῦ. Ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸ θάνατο.

Καθὼς ἐμπαίναμε στὸ πρῶτο χωριό, ἡ ἐπὶ κεφαλῆς διμοιρία ἄρχισε νὰ τραγουδάει, καὶ μηχανικὰ πήραμε τὸ βῆμα :

Αὐτὸ θὰ πεῖ νυχτερινὴ πορεία,
ἀντὶς νὰ κοιμηθεῖς βγαίνεις περίπατο ...

Τότε, ξαφνικά, ἀπόμακρος, ἕνας πνιγμένος κρότος συνετάραξε τὴ νύχτα : ἕνας κρότος βροντερὸς καταστροφῆς, ποὺ ἡ ἠχὼ ἐπανέλαβε γιὰ πολλὴν ὥρα. Ἡ μίνα εἶχε ἀνατιναχτεῖ.

Ἡ φάλαγγα, σὰν ἀπὸ παράγγελμα, εἶχε σταματήσει. Οὔτε μιὰ φωνή ... Ἀφουγγραζόμαστε ἀκόμη, μὲ τὴν καρδιὰ σφιγμένη, σὰ νὰ μπορούσαμε ἀπ᾽ αὐτὴ τὴν ὄχθη ν᾽ ἀκούσουμε τὶς κραυγές. Καὶ τὰ κανόνια εἴχανε σωπάσει γιὰ ν᾽ ἀκούσουν.

Μὰ ὄχι, τίποτα πιᾶ, τελείωσε ...

— Πόσοι ἤσανε ; ρώτησε μέσα στὴ γραμμὴ μιὰ φωνὴ πνιγμένη.

— Δέκα .... ἀπάντησε κάποιος. Καὶ τέσσεροι πολυβολητές ....

(ἀπὸ τὸ πρωτότυπο)

Α. ΤΕΡΖΑΚΗΣ

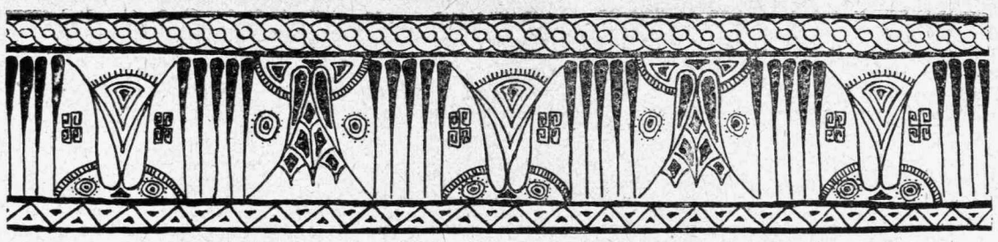

AIMÉE DOSTOIEWSKI

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

... Τὸ ἄλλο πρωῒ ξύπνησε εὐδιάθετος καὶ χαρούμενος. Εἶχε ἀναπαυτεῖ καλὰ ὅλη τὴ νύχτα, καὶ ἔμενε στὸ κρεββάτι μόνο γιατὶ τὸ διέταξε ὁ γιατρός. Θέλησε νὰ δεχτεῖ τοὺς στενούς του φίλους, ποὺ ἐρχόντουσαν νὰ τὸν ἰδοῦν κάθε μέρα καὶ τοὺς ἐμίλησε γιὰ τὸν πρῶτον ἀριθμὸ τοῦ «ἡμερολόγιου τοῦ Συγγραφέα» 1881, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ βγεῖ καὶ τὸν ἀπασχολοῦσε σχεδὸν ἀποκλειστικά. Καθὼς ὁ πατέρας μου φαινότανε νὰ μὴ δίνει καμμιὰ προσοχὴ στὴν ἀρρώστια του, οἱ φίλοι του νόμισαν πὼς δὲν ἦταν παρὰ μιὰ παροδικὴ ἀδιαθεσία. Τὸ βράδυ, μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους, ὁ πατέρας μου ἔπαθε μιὰ δεύτερη αἱμορραγία. Ἡ μητέρα μου, ποὺ ὁ γιατρὸς εἶχε εἰδοποιήσει πὼς ἡ αἱμορραγία αὐτὴ ἦταν ἐνδεχόμενη μετὰ τὴν πρώτη, δὲν ἀνησύχησε. Ἐταράχτηκε πολὺ ὅμως τὴν ἐπαύριο, Τρίτη, παρατηρώντας τὴν ἐξαιρετικὴ ἀτονία τοῦ συζύγου της. Ὁ Ντοστογιέφσκυ δὲν ἔδειχνε πιὰ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ Ἡμερολόγιό του· ἔμενε ξαπλωμένος στὸ σοφά του, μὲ τὰ μάτια κλειστά, ἀπορώντας γι᾽ αὐτὴ τὴν παράδοξη ἀτονία ποὺ τὸν ἐβασάνιζε νὰ μένει κατάκητος, αὐτὸς ὁ τόσο ἐνεργητικός, ὁ γεμάτος ζωή, ποὺ ὑπόφερε ὅλες του τὶς ἀδιαθεσίες ὄρθιος χωρὶς νὰ σταματάει τὴν ἐργασία του. Οἱ φίλοι, σὰν ξανάρθανε νὰ ἰδοῦν τὸν ἄρρωστο ἐτρόμαξαν κι᾽ αὐτοὶ γιὰ τὴν κατάπτωσή του καὶ συμβούλεψαν τὴ μητέρα μου νὰ μὴν ἐπαναπαύεται στὸ γιατρὸ Μπρέτζελ, ποὺ συνήθως ἐκουράριζε τὴν οἰκογένειά μας, ἀλλὰ νὰ συμβουλευτεῖ κι᾽ ἕναν ἄλλο γιατρό. Ἡ μητέρα μου ἔστειλε νὰ φέρουν ἕναν εἰδικὸ γιὰ τὶς ἀσθένειες τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, ὁ ὁποῖος δὲν κατόρθωσε νὰ ἔρθει παρὰ τὸ βράδυ. Εἶπε πὼς ἡ ἀτονία τοῦ ἀρρώστου ἦταν ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια τῶν δύο αἱμορραγιῶν καὶ πὼς θὰ μποροῦσε νὰ περάσει σὲ λίγες ἡμέρες. Δὲν ἔκρυψε ὡστόσο στὴ μητέρα μου πὼς ἡ περίπτωση ἦταν πολὺ σοβαρότερη ἀπ᾽ ὅσο ὑπόθετε ὁ γιατρὸς Μπρέτζελ. «Αὐτὴ ἡ νύχτα θὰ ἀποφασίσει γιὰ ὅλα», εἶπε φεύγοντας.

Ἀλλοίμονο ! Σὰν ὁ πατέρας μου ξύπνησε τὴν ἄλλη μέρα, μετὰ μιὰ νύχτα ἀνήσυχη πολύ, ἡ μητέρα μου κατάλαβε πὼς οἱ ὧρες του ἤτανε μετρημένες. Καὶ ὁ πατέρας μου τὸ ἔνοιωσε. Ὅπως πάντα, στὶς σοβαρὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς του, κατέφυγε στὸ Εὐαγγέλιο. Παρακάλεσε τὴ γυναῖκα του ν᾽ ἀνοίξει στὴν τύχη τὴν παλιά του Βίβλο τῆς ἐξορίας καὶ νὰ διαβάσει τὶς πρῶτες γραμμὲς ποὺ θὰπεφταν στὰ μάτια της. Κρύβοντας τὰ δάκρυα της ἡ μητέρα μου διάβασε δυνατά ! «Ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτόν : λέγων : Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με ; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν. Ἄφες ἄρτι οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην».

Ἅμα ἄκουσε αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ, ὁ πατέρας μου σκίρτησε μιὰ στιγμὴ καὶ εἶπε ὕστερα στὴ γυναῖκα του : «Ἄκουσες ; Ἄφες ἄρτι ! Ἡ ὥρα μου ἦρθε, πρέπει νὰ πεθάνω ! »

Ὁ Ντοστογιέφσκυ τότε ζήτησε τὸν παπᾶ, ξομολογήθηκε κι᾽ ἐκοινώνησε. Μόλις ἔφυγε ὁ παπᾶς, μᾶς ἐκάλεσε στὸ δωμάτιό του καὶ παίρνοντας τὰ μικρά μας χέρια στὸ δικό του, παρακάλεσε τὴ μητέρα μου ν᾽ ἀνοίξει ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ Βίβλο καὶ νὰ μᾶς διαβάσει τὴν παραβολὴ τοῦ ἀσώτου. Ἄκουσε τὴν ἀνάγνωση, μὲ τὰ μάτια κλειστά, βυθισμένος στοὺς συλλογισμούς του. «Παιδιά μου, μὴ ξεχνᾶτε ποτὲ ὅ,τι ἀκούσατε» μᾶς εἶπε μὲ τὴν ἀδύναμη φωνή του. «Ἔχετε μιὰ πεποίθηση ἀπόλυτη στὸ Θεὸ καὶ μὴν ἀμφιβάλλετε ποτὲ γιὰ τὴ συγγνώμη Του. Σᾶς ἀγαπῶ πολύ, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη μου δὲν εἶνε τίποτα μπροστὰ στὴν ἀπέραντη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὰ πλάσματά Του. Κι᾽ ἂν ἀκόμη σᾶς τύχει κατὰ δυστυχία νὰ κάνετε ἕνα ἔγκλημα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς σας, μὴν ἀπελπίζεσθε ποτὲ γιὰ τὸ Θεό. Εἴσαστε παιδιά Του : ταπεινωθεῖτε μπροστά Του, ὅπως μπροστὰ στὸν πατέρα σας, ζητῆστε τὴ συγγνώμη Του καὶ θὰ χαρεῖ γιὰ τὴν μεταμέλειά σας καθὼς ἐχάρηκε γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ ἀσώτου».

Μᾶς ἐφίλησε καὶ μᾶς ἔδωσε τὴν εὐχή του· βγήκαμε κλαίοντας ἀπὸ τὸ δωμάτιο τοῦ ἑτοιμοθάνατου. Φίλοι, συγγενεῖς ἦσανε μαζεμένοι στὸ σαλόνι, γιατὶ ἡ εἴδηση τῆς ἐπικίνδυνης ἀρρώστιας τοῦ Ντοστογιέφσκυ εἶχε κιόλας διαδοθεῖ στὴν πόλη. Ὁ πατέρας μου τοὺς ἐδέχτηκε ἕναν-ἕναν καὶ εἶπε στὸν καθένα ἕνα φιλικὸ λόγο. Οἱ δυνάμεις του κατάπεφταν φανερὰ ὅσο προχωροῦσε ἡ ἡμέρα. Πρὸς τὸ βράδυ, ἔπαθε μιὰ νέα αἱμορραγία καὶ ἄρχισε νὰ χάνει τὶς αἰσθήσεις του. Τότε ἄνοιξαν τὶς πόρτες τοῦ δωμάτιου : ὅλοι οἱ φίλοι του καὶ οἱ συγγενεῖς του ἐμπῆκαν γιὰ νὰ παρευρεθοῦν στὸ θάνατό του. Ἔμεναν ὄρθιοι, χωρὶς νὰ μιλοῦνε, χωρὶς νὰ κλαῖνε, γιὰ νὰ μὴν ταράξουν τὴν ἀγωνία του. Μονάχη ἡ μητέρα μου ἔκλαιγε σιγανά, γονατιστή, κοντὰ στὸ σοφὰ ποὺ πάνω του κείτοταν ὁ σύζυγός της. Ἕνας παράδοξος θόρυβος, ὅμοιος μὲ παφλασμὸ νερὸ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ λάρυγγα τοῦ ἑτοιμοθάνατου, τὸ στῆθος του ἀνασηκωνόταν, μιλοῦσε γρήγορα καὶ χαμηλόφωνα, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε πιὰ κανεὶς νὰ καταλάβει τί ἔλεγε. Λίγο-λίγο ἡ ἀναπνοή του ἔγεινε σιγανότερη, τὰ λόγια του ἀραιότερα. Τέλος .... ἐσώπασε.

ΤΟ ΝΙΘΩ ΜΕ ΓΙΩΤΑ

Στὸ 13 φύλλο τῆς Πνοῆς γράψαμε, πὼς τὸ ***νιώθω*** γίνεται ἀπ᾽ τὸ : ***ἔνοησα*** > ***ἔνιωσα***, μπορεῖ ὅμως νὰ γίνει καὶ ἴσια ἀπ᾽ τὸ ***γνώθω*** μὲ τὸ μαλάκωμα τοῦ ***γ*** σὲ ***ι*** καὶ τὴ μετάθεση, λ.χ. τὸ ***γνώθω*** > τὸ νε***ι***νώθω τὸ ***νιώθω***. Στὶς Φῶκες τῆς Μ. Ἀσίας λέγανε ***στέ***ι***νωξα*** ἀντὶ ***στέγνωξα***=στέγνωσα ἀπ᾽ τὸ ***ἔ***ι***νωσα*** – ***ἔγνωσα*** ; Ἐπίσης στὸ Ἀραβάνι λέγανε ***παῖνὶ*** ἀντί ***παγνί***, δηλ. ***παχνί***, ὅπου τὸ ἀχορδόηχο ***χ***, γίνεται ***γ*** πρὶν ἀπ᾽ τὸ χορδοηχερὸ ***ν*** (ἠχικὸς συνταιριασμός). Σύγκρινε : ***Σμαραγδὴ*** > ***Σμαραϊδή***, ὁ ***γδυμένος*** > ***ι***δυμνός, ***χαμαγλὶ*** > ***χαμαϊλί***. Τὸ ***γνώθω*** τὸ λένε σήμερα στὴν Κρήτη. Ἀρχ. ἀορ. β᾽ ***ἔγνων***, γ᾽ πλ. ***ἔγνωσαν***, ἀπ᾽ ἀφτὸ α᾽ ἑνικὸ ἄλλου ἀορίστου τῆς Κοινῆς : ***ἔγνωσα***, κ᾽ ἀπ᾽ ἀφτόνε τὸ ***γνώθω***.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ: Ο Κύκλος τῶν Τετράστιχων.— Ποιήματα 'Αθῆνα 1929.

Τὸν Κ. Παλαμᾶ πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾶ κανένας ἢ νὰ τὸν ἀρνιέται — ἔτσι γράψαμε στὸ περασμένο φύλλο μας μας μ' εὐκαιρία τὰ διάφορα βιβλία ποὺ βγάζει τὸ τυπογραφεῖο «'Εστία» γιὰ νὰ τὸν γνωρίσει φαρδιὰ ὁ ἑλληνισμός. Ἔτσι καὶ γίνεται. — Οἱ ἀρνητὲς — οἱ γελοῖοι — οἱ λίγοι εἶναι ἐνάντιό του ἡλίθια καὶ ζηλιάρικα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸν φτάξουν μήτε στὸ νυχάκι του. Ἔτσι ἐξηγιέται ἡ παράλογη ἄρνησή τους γιὰ τὸ μεγάλο μας δάσκαλο.

Τὸ τελευταῖο αὐτό του βιβλίο «'Ο Κύκλος τῶν τετραστίχων» εἶναι σκέψεις ἀποφθέγματα τοῦ Ποιητῆ ἀπάνω σ'ὅλα τὰ ζητήματα κοινωνικὰ καὶ πνευματικά, ἀπάνω στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐργάζεται γραμμένα βαλμένα σὲ τετράστιχα μὲ τὸ γνωστὸ ρητορικὸ καὶ φαντασιόπλουτο ὕφος τοῦ δάσκαλου.

'Αντὶ γιὰ κριτικὴ δημοσιεύουμε ἐδῶ ξανά, δυὸ τρία τετράστιχα ἀπ' τὸ βιβλίο του.

36

Τὸ φειδίσιο ἀνάερο ἀνέβα τοῦ καπνοῦ
τοῦ τσιγάρου μου στὸν ἥλιο καὶ ἀσημένιο καθώς [λάμπει,
Τὴν ὡραία μου δείχνει σκέψη, προτοῦ νἄμπῃ
μέσ' τὴ φράση ποὺ τὴν πλάθει πῶς κυμαίνεται [τὸ νοῦ.

14

Δὲ γνωρίζει ἀπὸ γεράματα ἡ ψυχὴ
δὲν ὑπάρχει ὅ,τι χρόνος λέγεσαι
στῶν πνευμάτων τὴν περιοχή,
φλόγα, καῖς, δὲν καίγεσαι.

118

'Εργάτη, εἶδα τὸ δίκιο σου κι' ἔλεα νὰ κινήσω
νὰ σταθῶ πλάϊ σου... Μιὰ φωνὴ μοῦ εκραζε πάντα [πίσω!
νὰ ἦταν τὸ αἷμα μέσα μου ποὺ ρέει τοῦ νοικοκύρη;
Νὰ ἦταν ἡ Μοῦσα ρηγικὸ ποὺ μούδωκε ψαλτῆρι;

Εἶναι πολλὰ—πολλὰ ὡραῖα, στὸ βιβλίο αὐτό. Τί νὰ ποῦμε;... Τὸν ἀγαπᾶμε. Τὸν νομίζουμε μοναδικὸ — ὅπως πρῶτα, ὅπως τώρα, ὅπως πάντα!...

ΚΩΣΤΑΣ ΔΑΡΡΙΓΟΣ

ΑΠ. Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗ: *«Στὸν πρῶτο σταθμὸ»* Νέα Ποιήματα. 'Εκδότης 'Αρ. Μαυρίδης 1929.

'Ο κ. Μαγγανάρης εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους ἐκείνους ποιητὲς ποὺ ἡ ποίησή τους, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ, πῶς ἔχει «χαρακτῆρα». 'Αληθινὰ κλείνοντας τὴν τελευταία σελίδα τοῦ βιβλίου του μένεις μὲ τὴν ἐντύπωση, πῶς ἐπεκοινώνησες μ' ἕναν ἄνθρωπο, ποὺ δὲ θὰ ξεχάσεις ἀνάμεσα στὸ πλῆθος, τὴν ἐπαύριο τῆς γνωριμίας σου. Ποὺ δὲ θὰ συγχιστεῖ μοιραῖα στὸ πλῆθος τῶν ἀπειράριθμων γνωστῶν σου. Τέλος μ' ἕναν ἄνθρωπο μὲ προσωπικότητα.

Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο χαραχτηριστικό, θαρρῶ, τοῦ κ. Μαγγανάρη. Μόλις πρωτοδιαβάσεις στίχους του καταλαβαίνεις πῶς δὲν βρίσκεσαι ἀπέναντι σὲ μιὰ περίπτωση ἀπὸ τὶς χίλιες ἐκεῖνες ποὺ συνταντᾶς καθημερινὰ φυλλομετρῶντας τὶς σελίδες τῶν περιοδικῶν. Τίποτε ἀπὸ τοὺς χιλιοειπωμένους σκοπούς. τὶς ρίμες ποὺ μαντεύεις ἀπὸ πρίν, τὰ λόγια ποὺ εἶσαι βέβαιος πῶς θ'ἀπαντήσεις στὸν ἑπόμενο στίχο. 'Η ἕξη σου δὲ μπορεῖ νὰ προτρέξει καὶ νὰ σοῦ σιγοψιθυρίσει στ'αὐτὶ τὴν κατάληξη. 'Εδῶ ὁ ποιητὴς σὲ ὑποτάζει ἀπόλυτα στὴν προσωπικότητά του, στὸ χαραχτῆρα του. Βέβαια, μπορεῖ νὰ μεταχειρίζεται τὰ θέματα ποὺ κ' οἱ ἄλλοι ἔχουν μεταχειρισθεῖ, τὰ θέματα τὰ αἰώνια. Μὰ ἀνάμεσα στὶς σελίδες του ξεχωρίζει ἡ φωνή του. Καὶ ὅλα μπορεῖς νὰ τὰ ξεχάσεις ἔξω ἀπὸ τὴ φωνή. Αὔριο, φυλλομετρώντας πάλι ἕνα περιοδικὸ θὰ συναντήσεις ὡρισμένους στίχους ποὺ προτοῦ κατεβάσεις τὸ βλέμμα σου στὴν ὑπογραφή τους θὰ εἰπεῖς: εἶναι τοῦ Μαγγανάρη.

Τὶ εἶναι τὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ἰδιομορφίας; Πρῶτα καὶ κύρια κάτι ἐντελῶς σπάνιο στοὺς ποιητές: 'Η ποίηση τοῦ κ. Μαγγανάρη εἶναι «ἀντρίκια» μιλάει μετρημένα, σοβαρά, χωρὶς κραυγὲς παιδιάστικες ἢ γυναικεῖες. Εἶναι καλοζυγισμένος ὁ λυρισμός του. Ὄχι γιατὶ δὲν εἶναι τόσο δυνατὸς ὥστε νὰ τὸν παρασύρει. 'Αλλὰ γιατὶ ἡ ποίησή του ἔχει ἕνα πολιτισμὸ τόσο βαθὺ ποὺ νὰ τοῦ γίνει δεύτερη φύση. Εἶναι μιὰ ποίηση ἀρχοντική. Διαβάζοντας στίχους του ἔχεις τὸ συναίσθημα πῶς ἀκοῦς νὰ παίζει ἕνα βιολοντσέλλο. 'Ημελωδία του εἶναι ἀξιοπρεπής, σοβαρή, ἀρχοντική. Τίποτα ἀπὸ τοὺς γλυκασμοὺς τῶν μαντολίνων μὲ τὶς τρεμουλιαστὲς τρύλλιες. Ὅλα τὰ συναισθήματα δονοῦνε τὶς χορδές του. Κυριώτατα ἡ πλήξη καὶ ἡ νοσταλγία, ἡ ὀνειροπόληση. Μὰ τὸ ὄργανο τοὺς δίνει τὸ χαραχτῆρα του. Τὰ τραγούδια αὐτὰ δὲν ἔχουνε μελοδραματισμοὺς καὶ κορῶνες. Λένε βαθειά, ὑποβλητικά, ὅ.τι ἔχουνε νὰ ποῦνε. Τίποτα παραπάνω. Κι' αὐτὸ σημαίνει πῶς κάτι ἔχουνε νὰ εἰποῦν.

Θὰ ἔπρεπε, ὅσοι μιλοῦν γιὰ μοντέρνα ποίηση καὶ ἰδίως ὅσοι καταπιάνονται μ' αὐτὸ τὸ εἶδος νὰ προσέξουνε τὸν κ. Μαγγανάρη. Δὲν ξέρω ἂν θὰ τὸν θεωρούσανε μοντέρνο. 'Εγὼ ὅμως θὰ ἔλεγα πῶς ὑπάρχει σ' αὐτὸν κάτι καλλίτερο καὶ περισσότερο ἀπὸ μοντερνισμός, 'Υπάρχει προσωπικότητα. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ πρώτιστο στὴν ἀληθινὴ τέχνη.

Β. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗ: *'Ο 'Ακούμας*, Νουβέλλα — 'Αθήνα 1929.

Τὶ εἶναι ὁ 'Ακούμας; 'Ο «τίμιος κλέφτης» θἄλεγε ἀμέσως ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει τὴ μανία τῆς νοικοκυρίστικης κατάταξης ὅλων τῶν πραγμάτων κάτου ἀπὸ μιὰν ἐτικέττα χαρακτηρισμοῦ. 'Ο ἰδανικὸς τύπος ποὺ κλέβει τοὺς πλούσιους γιὰ νὰ δίνει στοὺς φτωχοὺς τὴν εὐτυχία.

Κι' ὅμως, θὰ ἦσαν πολὺ γελασμένοι ὅσοι θὰ ψάχνανε νὰ βροῦνε στὸν 'Ακούμα ἕναν «τύπο». 'Ο 'Ακούμας δὲν εἶναι τύπος. Εἶναι πρόφαση. Εἶναι τὸ δημιούργημα μὲ τὴν καθολικὴ ψυχή, τὴν φτιαγμένη ἔτσι, ὥστε κανένα φυσιολογικὸ καλοῦπι νὰ μὴ τὴν περιορίζει, τὸ δημιούργημα ποὺ ὁ συγγραφέας ἔφτιαξε γιὰ νὰ τὸ χειραγωγήσει ἀνάμεσα στὸν κόσμο. Τὰ μάτια του τ' ἀπρόσωπα φωτογραφίζουνε τὴ ζωή. Εἶναι κάτι περισσότερο ἀπόνας τύπος· εἶναι σύμβολο.

'Εδῶ ἡ ζωὴ εἶναι συμπυκνωμένη· τόσο ποὺ κάποτε νὰ μᾶς ξαφνιάζει. Ἴσως θὰ μποροῦσε κανεὶς ἐπὶ παραδείγματι, νὰ τὴν εἰπεῖ μονόπλευρη, πεσσιμιστικὰ ἐνατενισμένη. Κι' ὅμως: στὸ βάθος ὅλων αὐτῶν τῶν μικροϊστοριῶν ὑπάρχει κάτι ποὺ δικαιολογεῖ ὅλην αὐτὴ τὴν ἀπαισιοδοξία, κάτι ποὺ πλαταίνει θαυμαστὰ κάθε της ἄποψη.—'Η ψύχραιμη καὶ γεμάτη ἀξιοπρέπεια ἀποδοχὴ τῆς μοίρας. Ἴσως ὁ συγγραφέας νὰ βάζει σκοπό του νὰ χτυπήσει μ' ἐπαναστατημένη συνείδηση τὴν κοινωνικὴ διαρύθμιση αὐτῆς τῆς ζωῆς. Κάνει ἐν τούτοις κάτι καλύτερο: Τὴν σαρκάζει, κι' αὐτὸ χωρὶς μελοδραματισμοὺς καὶ ἐπιδείξεις γιατὶ ὁ ποιητὴς, ποὺ μένει στὸ βάθος, ξέρει καλὰ πῶς κρισιμότερη ἀπὸ κάθε κοινωνικὴ διαρρύθμιση τῆς ζωῆς εἶνε ἡ μοιραῖα της ὑπόσταση, ἡ μηδενιστικὴ καὶ ἀπαράβατη. Καὶ τὸ Μοιραῖο αὐτὸ εἶναι ποὺ χτυπάει τὰ μεγάλα φτερά τουστὸ φόντο τῶν ἐξομολογήσεων ποὺ ἀποτελοῦνε τὶς περικοπὲς ὅπου μιλάει ὁ συγγραφέας, γιὰ τὸ θάνατο ἢ γιὰ τὴ χαρά. Παντοῦ καὶ πάντοτε, ἀναπόφευκτος κλῆρος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς: τὸ Μοιραῖο.

Ὅσο γιὰ τὴν ἐκτέλεση θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ἔχει μεγάλα προτερήματα καὶ σοβαρὰ ἐλαττώματα. 'Από τὰ πρῶτα εἶναι ἡ περιγραφικὴ δύναμη, ἡ ζωντάνεια, ἡ σύλληψη τῶν ἐπεισοδίων ἡ συχνὰ θαυμαστή. 'Από τὰ δεύτερα ἡ ἔλλειψη συνοχῆς, ἑνότητας, σχεδίου, καὶ ἡ γλωσσικὴ ἀκαταστασία.

Πάντα ὅμως τὰ πρῶτα εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἀρκετὰ γιὰ νὰ μᾶς δείξουν πῶς ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἕνα συγγραφέα μὲ πρωτότυπη καὶ πλούσια φλέβα.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Συχνὰ οἱ πνεματικὲς ἐκδηλώσεις πέρνουν τὴ μορφὴ ἐπιδημίας. 'Ανάλογο φαινόμενο, κἄτι σἄν ἐπιδημία πληθωρικῆς παραγωγῆς, ἐμφανίζει 'στὰ τελευταῖα χρόνια ὁ τόπος μας στὴ ζωγραφικὴ ἐκδήλωση. Εἶναι ἀξιοπρόσεχτο τὸ γεγονὸς αὐτό, γιατὶ ὅσο κι' ἄν γεννᾷ τὴ συμπάθεια ἡ ἀγάπη αὐτὴ τῆς δουλειᾶς, στὸ βάθος ὑπάρχει πολὺ εὔλογα μιὰ δυσπιστία, στὴν εἰλικρίνεια καὶ στὴν ἀγνὴ πρόθεση. Γιατί, εἶναι ἀλήθεια πῶς δὲν εἶναι πάντα ἡ πλούσια παραγωγὴ στὴν Τέχνη, δεῖγμα ἀκμῆς, μὰ τὶς περισσότερες φορὲς κατάπτωσης. Τὸ ἄνετο κατασκεύασμα, ἡ ψυχικὰ ξεκούραστη δουλειά, συνήθως παρέχουν στὸ καλλιτέχνη τὸ κέφι τῆς εὔκολης παραγωγῆς. Τ' ἀποτέλεσμα εἶναι φανερό.

'Η τέχνη γίνεται μιὰ μορφὴ ἐμπορική, τὰ ἔργα της ὡραῖα κομψοτεχνήματα σαλονιῶν.

Κομψοτεχνήματα, γιατὶ αὐτὴ ἡ ἐμπορεία γίνεται ἐπιτήδευση, μιὰ τόση πρὸς καλλιγραφηση ἡ ἄμεμπτη κατασκεύή, ὅμοια μὲ τὴ δουλειὰ τοῦ ἐπαγγελματία λειτουργοῦ, κοσμηματοποιοῦ ἢ τοῦ μαραγκοῦ, π' ἀντιγράφει ἐπιτηδευμένα καὶ ρουτινιέρικα διάφορα μοτίβα, δίχως καμμιὰν ἔντονη κατανόηση τῶν πρώτων μορφῶν των. Δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνει κανεὶς σ' αὐτὴ τὴ περίπτωση τὴν ἀγωνία ποῦ γεννᾷ ἡ προσπάθεια γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ὁ καλλιτέχνης ἀπὸ μιὰ μορφὴ ποῦ πρέπει νὰ τὸν σκλαβώσει, νὰ νοιώσει τὸ λυτρωμὸ τῆς ἔκφρασης, ὕστερα ἀπὸ ἕνα κοπιῶδες πάλαιμα πρὸς τὰ μέσα. Εἶναι ἡ ἀγωνία αὐτή, ποῦ θὰ ἐκφράσῃ μιὰν ἀληθινὴ συγκίνησι, κἄποιο ἀπεριόριστο ξέσπασμα τῆς ψυχῆς ποῦ πρέπει νὰ αἰσθάνεται κἄπως ἰδιόρυθμα ἀπ' τοὺς πολλούς, πιὸ ἔντονα ἡ πιὸ καθαρὰ—ἕνα αὐτόρυθμο πτερύγισμα 'πάνω ἀπ' τὸ θέαμα τῆς ζωῆς ἡ τῆς φύσης!...

Κ' ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ νοιώσωμε πῶς μιὰ δεξιοτεχνία μπορεῖ νἄναι ἡ ἄγωνία αὐτή, ἀφοῦ ἀθέλητα ἡ πρώτη θ' ἀφαιρέσει τὴ δεύτερη. ἀφοῦ ἡ ἀγωνία αὐτὴ εἶναι ἡ τάση τῆς ψυχῆς νὰ ἐλευτερωθεῖ. 'Ενῶ ἡ δεξιοτεχνία εἶναι ἕνας εὔκολος τρόπος τῆς γενικῆς παραγωγῆς. Εἶναι θλιβερό, ὅτι τὸ θέαμα αὐτὸ ἐμφανίζουν οἱ περισσότερες ἀπ' τὶς ἐκθέσεις. Ἄν ξεχωρίσει κανένας κἄποια ἔντιμη προσπάθεια τῶν πολὺ νέων, ποῦ ἕνας πνεματικὸς ὀργασμός, 'στὰ τελευταῖα χρόνια γέννησε, οἱ παληοὶ παραμένουν στάσιμοι δεξιοτέχναι, ποῦ τέτοιους τοὺς ἔπλασεν ἡ πεῖρα χρόνων πολλῶν, μιὰ μακρόχρονη ἄσκοπη δουλειά, σἄν τὴ δουλειὰ τοῦ ὀχταώρου, χωρὶς τὴν ἀνησυχία νέας φόρμας, παρὰ τὴν μονότονη ἐπανάληψι χιλιογραμένης μορφῆς, καθὼς τὴ δέχτηκαν μέσα στὲς ἀκαδημίες ἢ κάτω ἀπ' τὴ παρεξηνημένη ἐπίδραση σοφῶν δασκάλων. Κ' εἶναι περίεργο πῶς στὸν τόπο μας, γίνεται τέχνη ἀρεστὴ σ' ὅλους ἡ μανιέρα, ποῦ γι' αὐτὸ δὲν διστάζει νὰ τὴν ἐπαναλάβει ὁ ζωγράφος χίλιες φορές, χωρὶς τὸ φόβο νὰ κουράσει, οὔτε τοὺς ἄλλους καὶ πιὸ πολὺ τὸν ἑαυτό του. 'Η κατάντια αὐτὴ εἶναι τὸ θλιβερὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πνευματικῆς στειρότητας, μιᾶς ἔλλειψης αἰσθητικῆς μόρφωσης, ἀπαραιτήτου συντελεστοῦ γιὰ τὴ γονιμοποίηση προσωπικοῦ ἔργου.

Δυὸ τελευταῖες ἐκθέσεις, στὴ γκαλερὶ τοῦ Στρατηγοπούλου καὶ στὸ Παρνασσό, ἔδωσαν ἔντονη τὴν εἰκόνα τῆς κατάντιας αὐτῆς, τῆς πρόχειρης δουλειᾶς, μιᾶς συχαμερῆς μανιέρας, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ἄπαντο τοῦ ζωγραφικοῦ ἔργου τῶν ἐκθέσεων αὐτῶν. Ἄφθονη μπογιά, ποῦ προκαλεῖ βάρβαρο ὀργιασμὸ μιᾶς ἔντονης πρόκλησης στὰ μάτια, εἶναι ἡ χρωματικὴ ἀξία αὐτῶν τῶν ἐκθέσεων. Τὸ χρῶμα τους δὲν παρέχει καμμιὰν ἴσως ἀλήθεια ἢ τὸ πιὸ πολὺ καμμιὰ συγκίνηση. Εἶναι μιὰ σταματημένη χρωματικὴ συνταγολογία, ὁρισμένες χρωματικὲς συγκράσεις καὶ ἀποστηθημένη χρωματικὴ προοπτική. Γύρω ἀπὸ αὐτὴ τὴν καλὰ μαθημένη τριλογία γυρίζουν ὅλα τὰ ταμπλώ. Τὸ σχέδιο ἀπομένει ἀντάξιο τοῦ χρώματος αὐτοῦ κ' ἴσως καὶ κατώτερο. 'Ακαδημαϊκὲς «φόρμες» τελματώδης ἀκινησία, ἕνας πενιχρὸς ρυθμὸς φιγουρινιοῦ χωρικῶν ἀμφιέσεων. Παληὲς σαρακοφαγωμένες κασέλες χωρικῶν σπιτιῶν ἀνοίχτηκαν, γιὰ νὰ βγοῦν 'στὸ φῶς λησμονημένες τοπικὲς ἐνδυμασίες, ποῦ μ' αὐτὲς θὰ ντύσουμε στὸ atelier μας τὸ μακάβριο μανεκέν, φκιάνοντας ἑλληνικὴ Τέχνη!... 'Απ' ὅλη αὐτὴ τὴν νοοτροπία δὲν μπορεῖ βέβαια παρὰ νὰ βγεῖ ἕνα κακὸ δημιούργημα πολὺ κατώτερο ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ 'Ράλλη. 'Η ποσότητα τῆς πρωτοτυπίας στὴν ἐκλογὴ ἔστω τοῦ θέματος εἶναι πιὰ ἐξηντλημένη. Οἱ χωριάτισσες μὲ τὸ ρηχὸ ρωμαντισμό τους, δείχτηκαν ἀπ' ὅλες τὲς μεριές. Δὲν ἀφήθηκε καμμιὰ κακῶς ἐννοουμένη τελειομορφία ποῦ νὰ μὴν γίνει... Κ' ἔτσι ὁ ἰδεαλισμὸς τῆς φόρμας ἐξάρθηκε σὲ μιὰ νωθρότητα, γέννησε τελματώδη πρόσωπα, κινήσεις. χειρονομίες. 'Η ζωὴ δὲν φαίνεται πουθενά. Κρύφτηκε κάτω ἀπ' τὴν a priori καθιερωμένη ἀντίληψι τῶν γραμμῶν καὶ τῶν χρωμάτων καὶ μεσ' τὴ σὰν ὑγρὴ αὐτὴ κρύπτη, σὰν νεκρὴ ἄλλων καιρῶν στὰ μάταια περιμένει τὴν ἀνάστασή της...

ΑΛΕΞΗΣ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Μὲ λίγα πράμματα ποΐχει γράψει ὁ κ. Βουτιερίδης μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας πῶς μερικοὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ πιστεύουν σ' αὐτόν. Ἂς εἶναι—αὐτὸ εἶν' ἄλλο θέμα καὶ θὰ μᾶς τραβήξει μακρυά. Αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι κάποια του μετάφραση τῆς «Μινιὸν» τοῦ Γκαῖτε. Ὅσο γιὰ τὸ πεζὸ ἂς μὴ γίνει λόγος– λίγο ἢ πολὺ μεταφράστικε. Τὸ ποίημα ὅμως:.

Ξέρεις τὴ χώραν ὅπου οἱ λεμονιὲς ἀνθίζουν κ.τ.λ. εἶναι κατακρεουργημένο! ***Πρῶτα πρῶτα τὸ ποίημα εἶναι τρία ἐξάστιχα καὶ ὄχι τρία ὀχτάστιχα ὅπως τὸ κατασκεύασε ὁ κ. Βουτιερίδης. Δεύτερο ἀπὸ ποὺ τὸ μετάφρασε ὁ μεταφραστής του;***

'Εξακριβώσαμε μιὰ μέρα πῶς ***δὲ ξέρει γερμανικά.*** Πῶς λοιπὸν καταπιάστηκε νὰ μεταφράσει ***Γκαῖτε*** μιὰ καὶ τὸ πῆρε ἀπὸ ἄλλη γλῶσσα; Τὰ λάθη δηλαδὴ τοῦ πρώτου μεταφραστῆ (Νομίζουμε Γάλλου), αὐξήθηκαν ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὸν δεύτερο κ. 'Ηλία Βουτιερίδη. Αὐτὸ εἶναι πολὺ ποιητικὸ πολὺ σπουδαῖο. Μπράβο του!...

Τέτοιοι ἄνθρωποι, ὕστερα ἀπὸ ρεζιλίκια τέτοια, θέλουν νὰ γίνουν καθηγηταὶ ἢ κι' ἀκόμα νὰ μποῦν τὸ χειρότερο στὴν 'Ακαδημία... Δὲν ντρεπόμαστε!

'Η 'Ακαδημία Γκονκούρ ἐξέλεξε δέκατο μέλος της τὸν πολεμικὸ συγγραφέα Ρολὰν Ντορζελὲς. Οἱ ἀναγνῶστες μας θὰ θυμοῦνται πῶς πρώτη ἡ «Πνοὴ» μετέφρασε καὶ δημοσίεψε στὰ ἑλληνικὰ

διήγημα τοῦ Ντορζελές. Τότε εἶχαμε δώσει καὶ λίγες πληροφορίες γιὰ τὸ ἔργο του συνολικά. Σήμερα σὲ ἄλλη σελίδα, δημοσιεύουμε ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικότερα ἀποσπάσματα τοῦ πρώτου ρομάντζου του «Οἱ Ξύλινοι σταυροὶ». Εἶνε τὸ βιβλίο ποὺ τὸν ἔκανε γνωστὸ καί μεγάλο. Ἔξω ἀπ' αὐτὸ ἔβγαλε ἀκομη σὲ τόμους τὸ «Καπηλειὸ τῆς ὄμορφης γυναίκας» τὸ «Ξύπνημα τῶν νεκρῶν» τὴ «Μηχανὴ γιὰ νὰ τελειώσει ὁ πόλεμος» τὴν «Ἀναχώρηση» τὸ «Καραβάνι χωρὶς καμῆλες». Ἡ ἀκαδημία Γκονκοὺρ στὸ πρόσωπό του ἐτίμησε τὴ γεννεὰ τῶν πολεμιστῶν. Καὶ εἶναι ἀληθινὰ ὁ ἀντιπροσωπευτικότερος Γάλλος συγγραφέας τοῦ πολέμου ὁ Ντορζελὲς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς δυνατότερους μέσα στὸν κόσμο.

Ὅλοι κεῖνοι ποὺ δὲν κατώρθωσαν νὰ ποχτήσουν μιὰ θέση ἀνάμεσα στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ρίχτηκαν στὶς μεταφράσεις ἢ στὴν κριτικὴ—τὴν χαριτωμένη αὐτόβουλη καὶ ἠλήθια κριτικὴ ποὺδὲ σκαμπάζει τίποτα ἐξὸν ἀπὸ μιὰ ἄρνησηὅλων,γιὰ νὰ ὑψωθεῖ αὐτὴ ἡ ἴδια. Αὐτὸ εἶναι δική τους δουλειὰ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει καθόλου. Ἀλλὰ ἄς μάθουνε πὼς «la critique est facile mais l'srt est dificile» Κι αὐτὸ θὰ τοὺς γένει πιὸ φανερὸ ἄν θυμηθοῦνε κάποια μαξιλαρώματα θεατρικοῦ μονόπραχτου στὸν Ἀπόλωνα, καὶ κάτι ποιήματα μὲ ψευδώνυμο γερμανοῦ μυθολογικοῦ Βαγνεριακοῦ ἥρωα στὴν «Ἤγησσω». Ἄς μὴ φωνάζουμε λοιπὸν τόσο πολύ, κι' ἄς θυμηθοῦνε καὶ λίγο τὰ χάλια τους μιὰ κι' αὐτὰ εἶναι γνωστὰ σ' ὅλο τὸ κόσμο ...

Ἡ ἀναίδεια κ' ἡ ἀσέβεια τοῦ κακομεταφραστῆ κ. Λ. Ροντήρη, αὐξάνεται ἀπὸ τὰ χάλια τοῦ κ.. Κ. Μπαστιὰ ποὺ κατάντησε ὁλοφάνερα ρουτινατζῆς διασύροντας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα σὲ φυλλάδα ἀρσενικοθύλικου τυπογραφήματος. Ὅσο γιὰτὴ γελειοποίηση τοῦ συνολικοῦ ὀνόματος τῆς πνευματικῆς κίνησης τοῦ τόπου μας «Ἑλληνικὰ Γράμματα» τοῦ τὸ συγχωρᾶμε γιατὶ ποτὲς δὲ περιμέναμε ἀπὸ τὴν «αὐτοῦ μεγαλειότητα τὸ Ταλέντο» (!) τίποτα τὸ σοβαρό. Ἀλλὰ γιὰ τὸν Ψυχάρη, μας τό παράκανε. Ξεδιάντροπα τύπωσεν ἀρλούμπα ἑλληνικῆς μιχτῆς, τὸ γαλλικὸ διήγημα τοῦ μεγάλου νεκροῦ Ἀρχηγοῦ μὴ κρατώντας οὔτε τὸν τονισμὸ οὔτε τὸ λεχτικὸ τοῦ Δάσκαλου. Αὐτὸ θὰ τοῦ ἐπιτρεπότανε ἴσως ἄν ὁ συχωρεμένος Ψυχάρης δὲν ἔγραφε καὶ Ρωμεΐκα· ὄχι ὅμως ὕστερα ἀπὸ ἕνα «Ταξίδι».

Λυπόμαστε βαθειὰ γιατὶ βλέπουμε πὼς μετὰ τὸ θάνατο ξεφύτρωσαν ὅλοι οἱ ρατὲ νὰ κρίνουν ἕναν ποὺ ἔτρεμαν ὅσο ζοῦσε... Δὲν τοὺς λέμε τίποτα τὰ λόγια θὰ πᾶνε χαμένα. Λυπόμαστε μονάχα ποὺ εἶναι καὶ περνᾶνε γιὰ Ρωμηοί.Μολέβουνται τὴ μόνη μεγάκη μας παράδοση.

Πολὺς θόρυβος γίνεται γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἕδρας τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ὑποψηφιότητες, διχασμοί, ὑποστηρίξεις, καὶ μὲ μιὰ λέξη κίνηση καθαυτὸ προεκλογική. Λειπουνε μονάχα οἱ τοιχοκολλήσεις φωτογραφιῶν τῶν ὑποψηφίων στοὺς δρόμους.

Δυστυχῶς ἡ περίσταση καὶ τὰ πρόσωπα δὲν εἶναι τέτοια ποὺ θὰ δικαιολογούσανε ἐνθουσιασμοὺς καὶ ἐμπάθειες γιὰ τὴν ὑποστήριξι τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ὑποψηφιότητας. Ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς ἕναν ἢ τὸ πολὺ δύο ποὺ ἔχουνε κάποια θετικὴ ἐργασία ἐξυπηρετικὴ τῆς ἐπιστήμης τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων, οἱ ἄλλοι τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ψιθυρίζανται σὲ κύκλους ἐπίσημους ἢ ἀνεπίσημους εἶναι ἀρνητὲς ἢ ἀνίκανοι. Καὶ δὲν θἄχε κανεὶς νὰ εὐθηθῆ παρὰ μονάχα τὸ νὰ μὴν ἐπαναληφθεῖ κανένα λάθος ἀνάλογο πρὸς τὸ ἄλλο ἐκεῖνου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης. Ἄς γίνει ἡ ἐκλογὴ τοὐλάχιστον, ἐλλείψει θετικοῦ περιεχομένου, διὰ τῆς..... εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Τάσσον Παπάζογλου Σῦρον. Τὸ λάβαμε. Θ' ἀπαντήσουμε στὸ ἑπόμενο. Εὐχαριστοῦμε. *Θαλῆν Ρητορίδην* Θεσσαλονίκην. Τὸ βιβλίο τοῦ Longfellow ποὺ σᾶς συνιστάμε εἶναι «Ἡ μάσκα τῆς Πανδώρας» ἀμετάφραστο στὰ ἑλληνικά. Τοῦ Blaudelaire μεταφράστηκαν: «Ἄνθη τοῦ Κακοῦ» ἀπὸ πολλούς.Τοῦ Μορεὰς οἱ «Στροφὲς» ἀπὸ τὸν Μιλτ. Μαλακάση καὶ κατοπινὰ ἀπὸ τὸν συνεργάτη μας Τέλλον Ἄγρα καὶ ἄλλους. Κρῖμα ποὺ δὲ βρήκατε «Τ' ἄπαντα» τοῦ Μαβίλη. *Γιάννην Κισκήραν* Ἀθήνα. Λάβαμε τὸ γράμμα σας. Δὲν καταλάβαμε ὅμως ἄν θέλετε νὰ τὸ δημοσιέψουμε, ἤ ὄχι.Κάντε τὸν κόπο νὰ μᾶς τὸ γράψετε. *Γιάννην Τερζόπουλον* Τὸ «Νυχτερινὴ Μελαγχολία», μᾶς ἄρεσε, θὰ δημοσιευτεῖ. Τὸ «Σὰν ὄνειρο» θέλει λιγάκι πιὸ σύνδεση στὸ στῖχο. Οἱ ρίμες χτυποῦν κάπου κάπου λίγο ἄσκημα. *Ἄρην Μακροχωρίτην* Ὁ συνεργάτης μας Τ. Ἄγρας μᾶς ἔδωσε τὰ σονέττα σας. Εἶναι καλά. Πῆραν τὴ σειρά τους γιὰ δημοσίευση. *Τάκην Σιωμόπουλον*. Πολὺ καλὰ τὰ «Τετράστιχα» σας. Θὰ δημοσιευτοῦν μὲ τὴ σειρά τους. *Μ.. Λάουραν*. Κρήτη. Χαιρόμαστε ποὺ βλέπουμε παληοὺς γνώριμους. Στεῖλτε μας κανένα διήγημα. Πεζοτράγουδα δὲν δημοσιεύουμε μ' ἀφιερώσεις. Ἔχομε τὴν ἰδέα πῶς μιὰ ἀφιέρωση ἀνήκει μόνο σ' ὁρισμένο πρόσωπο κι' ὄχι στὴν ὁλομέλεια. Περιμένουμε μὲ χαρὰ νέα. *Θεμ. Ἀθηνογένην*. Καλὰ—μὰ θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν πολὺ καλύτερα, ἀφοῦ ξέρετε τὸ στίχο καὶ τὴ μουσική του. Προσέξτε τα λίγο καὶ θὰ μᾶς δικαιώσετε. Γιὰ τὸ διήγημά σας στὸ ἑπόμενο μας φύλλο.

Γεώργιον Χουρμουζιάδην, Πταβὸς Ἐλβετίας. Λάβαμε τὸ θερμὸ γράμμα σας. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ μεγάλο σας ἐνδιαφέρον. Γράφουμε ἰδιαίτερα γιὰ ὅλα. *Σπήλιον Μεντὴν* θὰθελαν δούλεμα τὰ νέα ποιήματά σας. Δουλέψτε διαβᾶστε καὶ θὰ κατορθώσετε κάτι. Συνιστᾶμε ὅμως, νὰ μὴν καταπιανόσαστε μὲ πολλὰ εἴδη τοῦ λόγου. Δὲ θὰ κατορθώσετε τίποτα ἔτσι-ὅπως κυνηγάει πολλοὺς λαγούς... *Ἀναγνώστην Μ.* Τὸ διήγημά σας «Ἀγάπη» καλὸ στὶς γενικές του γραμμές, ἀλλὰ παρατραβιέται συχνὰ σὲ κενοτοπίες ποὺ φαντάζουν ὄχι λογικὲς στὸ ὁμοιόμορφο ὕφος του Δουλέψτε τὸ λίγο καὶ ξανεστεῖλτε το, θὰ γίνει πολὺ καλό. *Θέμην Ἀμένυστον*. Μὴ πειρτζόσαστε· νομίζαμε ὅτι ἦταν ἄλλος—ἄλλωστε δὲ σᾶς εἴπαμε καὶ τίποτα λέγοντας, νὰ μᾶς διασκεδάσετε τὸ αἴνιγμα. Μερικὰ ἀπὸ τὶς «ἀμφιβολίες» καλά. Ἕνα δυὸ θὰ δημοσιευτοῦν μὲ τὴ σειρά τους. Μὴ πᾶψτε ὅμως νὰ δουλεύετε ἐπισταμένα.

Ἤβην Κούγια. (Μελισσάνθη). Ὁ φίλος Τ. Ἄγρας μᾶς ἔδωσε τὰ δυὸ σονέττα σας εἶναι καλά. Θὰ δημοσιευτοῦν μὲ τὴν σειρά τους.

Χαριλ. Γ. Κωτσαρίδην, Τεγέαν.—Γ. Θεσσαλλὸν Λάρισσα. *Ἀβδριανὸν Φρούσιον*, Νεμέα.—*Σπῦρον Παπαλάμπρον*, Ἀθήνα. *Ἀντ. Χρ. Ἀσίμην, Στρατὴν Βίγλαν, Θάνον Ἄλκην, Δ. Ἰ. Παναγιωτόπουλον, Ψίθυρον Λεύκην*. Θ. Ἀθ. Ἀθῆναι. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια. Συνεργασίας σας λάβαμε, ἀπαντοῦμε στὸ ἑπόμενο.

Χρήστον Μπριστογιάννην. Ἀμαλιάδα. Μ' εὐχαρίστηση σᾶς διορίζουμε ἀνταποκριτή μας. Ἀποστείλαμε 25 φύλλα. Ἡ ἀγάπη σας γιὰ τὴν «ΠΝΟΗ» μᾶς συγκινεῖ κατάβαθα. *Βασ. Κατσαπάραν*. Στεῖλτε ἀκριβῆ διεύθυνσή σας, γιὰ νὰ συνενοηθοῦμε ἰδιαίτερα.

ΣΗΜ. Ἀπὸ τὸ φῦλλο αὐτὸ ὁ κ. Ναπολέων Παπαγεωργίου ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴν διεύθυνση τῆς «Πνοῆς».